

Hrvatski mitovi i legende u novijoj pripovjednoj praksi

Mihovilčević, Matea

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:539124>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-20**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj
Sveučilišni diplomski studij rani i predškolski odgoj i obrazovanje(jednopredmetni)

Matea Mihovilčević

Hrvatski mitovi i legende u novijoj pripovjednoj praksi

Diplomski rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za izobrazbu učitelja i odgojitelja - Odsjek za predškolski odgoj
Sveučilišni diplomski studij rani i predškolski odgoj i obrazovanje(jednopredmetni)

Hrvatski mitovi i legende u novijoj pripovjednoj praksi

Diplomski rad

Student/ica:

Matea Mihovilčević

Mentor/ica:

prof.dr.sc.Robert Bacalja

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Matea Mihovilčević**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom Hrvatski mitovi i legende u novijoj pripovjednoj praksi rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 11. srpanj 2023.

SAŽETAK

U ovom radu obradila sam temu Hrvatski mitovi i legende u novijoj pripovjednoj praksi. Mitovi i priče jedne zemlje pohranjeni su na različitim mjestima, uključujući usmenu književnost. Za pučanstvo, usmena književnost samo komunicira i čuva mitove, a ne stvara ih. Pismeni radovi hrvatske književnosti sa elementima mitova i legendi prožeti su prostorom, domoljubljem, moralom, religijom. Mit se svrstava u jednostavne oblike. Za hrvatsku mitologiju i legende od osobite je važnosti identitet i moral.

Ključne riječi: hrvatski mitovi, legende, hrvatska književnost,

ABSTRACT

Croatian myths and legends in recent narrative practice

Croatian myths and legends in recent narrative practice are the subject of this thesis. Oral literature is only one of the sources where the material of myths and legends of a nation is stored. For the people, oral literature does not create a myth, but only transmits it, preserves it. Written works of Croatian literature with elements of myths and legends are imbued with space, patriotism, morality, and religion. Myth is classified into simple forms. Identity and morality are of particular importance to Croatian mythology and legends.

Keywords: Croatian myths, legends, Croatian literature,

Sadržaj

<u>1. UVOD</u>	3
<u>2. MITOVI I LEGENDE</u>	1
<u>3. MITOLOŠKI MOTIVI – NJIHOVO MJESTO I ULOGA U KNJIŽEVNOSTI</u>	11
<u>4. MITOLOŠKO U KNJIŽEVNOSTI OD ZORANIĆA DO I. B. MAŽURANIĆ</u>	12
4.1. <u>Primjeri mitova i legendi</u>	14
4.1.1. <u>Legenda o Buri</u>	14
4.1.2. <u>Legenda o Đulinom ponoru</u>	14
4.1.3. <u>Kako je Marko Kraljević postao junak</u>	15
4.2. <u>Petar Zoranić -Planine</u>	15
4.3. <u>Ivan Gundulić -Osman</u>	23
4.4. <u>Ivana Brlić Mažuranić- Priče iz davnine</u>	25
<u>5. MITOVI U SUVREMENOJ PRIPROVJEDNOJ PRAKSI</u>	36
5.1. <u>Nada Iveljić -Šestinski kišobran</u>	36
5.2. <u>Sunčana Škrinjarić- Pisac i princeza</u>	39
5.3. <u>Milka Tica -Sunčeva djeca</u>	42
5.4. <u>Snježana Grković-Janović-Striborovim stazama</u>	43
5.5. <u>Lidija Bajuk-Pecotić-Kneja</u>	45
5.6. <u>Jasna Horvat -Krijesnici</u>	47
5.7. <u>Zdenko Bašić -Sjevernozapadni vjetar</u>	50
<u>6. ZAKLJUČAK</u>	53
<u>LITERATURA</u>	54

1. UVOD

U ovom radu će biti riječi o hrvatskim mitovima i legendama koji predstavljaju iznimno vrijedan resurs u kulturnom i književnom kontekstu. Hrvatska, kao zemlja bogate kulturne baštine, posjeduje širok spektar mitova i legendi koji su specifični za svaku regiju. Ovi mitološki elementi, koji su često preneseni usmenom predajom kroz generacije, često predstavljaju izvor inspiracije za književnost.

Legenda je pojam koji ima više značenja, a latinska riječ za legendu znači "ono što treba čitati i valja čitati". Prema Dragiću (2017.), "legende su se često izjednačavale s nečim što je lažno i izmišljeno". Međutim, legende se ne bi trebale smatrati niti potpuno izmišljenim, niti potpuno istinitim. One su usmene priče koje mogu sadržavati elemente i jednog i drugog. Legenda se može definirati kao vrsta priče koja često ima pretežito vjerski karakter, a u nju se vjeruje. Sudionici u legendama su Isus Krist, mučenici, svetece i sveteći. Legende su bliske predaji i katkad je teško jasno odvojiti ih od nje. Element čuda često je prisutan u legendama i donekle ih izdvaja. One unose red i harmoniju u život, a Božja čuda ispravljaju nepravde, nagrađuju dobro i kažnjava zlo. Legende su slične mitovima, ali se temelje na stvarnim događajima ili ljudima, odnosno povijesnim činjenicama. Mitovi predstavljaju priče koje govore o porijeklu i nastanku čovjeka, naroda i drugih živih bića, bogova. U hrvatskoj mitologiji, primjerice, vile su često prisutna mitska bića. One zavode mladiće javljajući im se u snu, neke imaju iscjeliteljsku moć, a druge pomažu nejakim pastirima ili djevojkama u tkanju rukotvorina. Zlo čine jedino ako se ota njihova tajna. U hrvatskoj mitologiji vjerovalo se da su vile potekle od Adama i Eve, odnosno da su bile njihova djeca.

Mitologija je jedan od najvažnijih aspekata svake kulture. Mitovi obuhvaćaju različite kulture, utjelovljuju stvarne prirodne fenomene i povijesne događaje te objašnjavaju postojeće rituale. Mitologija pridonosi kulturama pružajući osjećaj pripadnosti, religiozno iskustvo, modele ponašanja te moralne i praktične vrijednosti.

Kao što je rekao Nodilo(1981.), „stvaratelji legendi su Indi i Eranci, Heleni i Germani, ali nisu ni Kelti, ni Latini, ni Slaveni“. Domorodački narodi su također stvarali mitove i legende prepune totemskih i magijskih aspekata. Mnoge magične pojave popraćene su mitskim pričama. Kultovi i simboli često se tumače kroz kratke mitove. Izraz „legenda“ ima nekoliko

značenja. Prije je podrazumijevalo čitanje odlomaka iz knjiga, zbirki ili poglavlja o životima svetaca. Od davnina se ovim pojmom označavaju svetačka štiva ili svetački životopisi, a kasnije je proširen na narativ koji sadrži povijesno-biografske podatke, ali i fantastične motive. Kao rezultat toga, bajke, pustolovine i nadnaravne teme isprepletene su s predajama o povijesnim osobama ili događajima. Legende i mitovi dijele mnoge iste osobine, iako se materijal temelji na stvarnim osobama ili događajima, ili točnije, na povijesnim činjenicama. I mit i legenda dijele fantastičan element, obično događaj, koji je povezan sa stvarnim ljudima. Ta karakteristika se često pojavljuje u pričama o svecima i povijesnim junacima čija su svetost i junaštvo naglašeni kroz bizarnost, nadrealnost ili nadljudske događaje, djela i osobine. Legende su i danas često prisutne u usmenoj predaji, posebno tijekom srednjeg vijeka, s naglaskom na religijske (kršćanske) teme. Bizantske, latinske, kršćanske i usmene legende utkane su u hrvatsku književnost. U narodnoj književnosti prve su se pojavile poznate književne legende, a nalazimo ih zatim i u djelu Petra Zoranića *Planine*, u Gunduliću i njegovom *Osmanu*, Kačiću u njegovom *Razgovoru ugodnim slovinskim* i mnogim drugim. Latinska riječ *lagere* u prijevodu znači *čitati* i od nje je nastala i riječ *legenda*. Na srednjovjekovnom latinskom ova riječ je značila čitanje odnosno nešto što se može pročitati. Danas legendu definiramo kao svaki povijesni događaj koji je iskrivljen i prožet fantazijom. Naposljetku, rad će usporediti sačuvane mitove i legende sa sadržajima usmene i književne pripovjedne prakse, kao i dječje književnosti.

Diplomski se rad sastoji od uvoda, pet poglavlja razrade teme i zaključka. Nakon uvodnog dijela slijedi razrada mitova i legendi. U sljedećem poglavlju analizirimo mitove i legende kroz književnost. Nadalje ulazimo u mitološko razdoblje od Zoranića do I.B. Mažuranić te objašnjavaju se njihova djela. Slijedi poglavlje mitova u suvremenoj pripovjednoj praksi te razrađujemo najpoznatija djela hrvatske suvremene književnosti.

2. MITOVI I LEGENDE

Prema društvenim zapisima mit (grčki μῦθος: riječ, govor; bajka), se *definira kao priča o nadnaravnim radnjama bogova ili junaka koje su utemeljile neku kulturu. Za mitove je karakteristično da su glavni likovi nadnaravna bića, a ne obični ljudi te da se radnja odvija u nekom drugom svijetu, poput nebesa ili podzemlja, ili na našem svijetu u pradavno vrijeme. Mitovi često imaju sakralnu tematiku te se u njih vjerovalo i smatralo da su temeljeni na stvarnim događajima* (Bascom, 1965:4). Važna društvena, religijska i kulturološka svrha mita je promovirati njegovo ulančavanje u grupe i širenje mitova usredotočenih na središnju figuru kao što je bog ili heroj. Iako su takvi ikonični likovi, poput babilonskog Marduka, grčkog Prometeja i židovskog Mojsija, na neki način zaštitni znakovi određenih zajednica, njihove karakteristike, odnos sa drugim likovima te obrazac njihova djelovanja nadmašuju granice specifičnih kultura kroz njihovo stereotipiziranje.

Mitologije raznih kultura ne dijele samo sličnosti, već su i različiti književni žanrovi koji proizlaze iz ili su povezani s određenim segmentima, poput grčke tragedije, japanske *nō* drame ili epova poput *Gilgameša* ili *Beowulfa*, povezani zajedničkim mitskim nasljeđem. Mit je, kao i uvijek, trenutni rezervoar arhetipskih likova, tema, situacija ili narativa na kojima se grade umjetnička djela, unatoč činjenici da je često funkcionirao kao uporište osjećaja kulturnog, religijskog ili etničkog identiteta te je stoga bio hranjena starim izvorima. Hranili su se iz najrazličitijih nacionalnih sredina; međutim potkopavali su svaku posebnu ukorijenjenost. Ta dvosmislenost objašnjava zašto su od početka tumačenja mita bila podijeljena po tome spaja li ili dijeli sadašnjost i prošlost, vlastitu i tuđu tradiciju, sebe i druge. Neizvjesnost proizlazi iz činjenice da mit, kao predknjiževna ili predumjetnička forma, nema ustaljenu, autentičnu verziju, nego se u tradiciji pojavljuje svaki put malo izmijenjen ili prilagođen određenim okolnostima. To ukazuje na to da je interpretacija zapravo dio procesa prenošenja mita s jedne generacije na drugu, a prvi interpretatori legendi su bili sami akteri koji su iz kompleksne mitske građe izdvojili ono što su smatrali važnim u određenoj situaciji. Oni su prenosili priče i interpretirali legende kako bi prenijeli određene poruke ili objasnili određene situacije. Kada su mitovi usmjereni prema dugom, povijesnom sjećanju, moraju dobiti ne samo konačni izgled, već i odgovarajuće objašnjenje. Potrebno je to da bi se izbjegli potencijalni nesporazumi uzrokovani izostankom govorne razmjene. (hrvatska enciklopedija, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41235>)

Prema društvenim zapisima:., književna obrada mitova u epovima, dramama, legendama, pripovijetkama, bajkama i romanima ne samo da nastavlja nego i pojačava ovaj proces postupne kanonizacije jednih mitova na račun drugih. To privilegiranje pojedinih verzija, prizora i motiva pojedinih mitova oko kojih se grupiraju znanstveni komentari, umjetnička tematiziranja te teološka i pravna tumačenja. Ostali mitovi ili specifične teme koje moderni tumači teško mogu iskoristiti u odnosima kakvi jesu ili koje dovode u pitanje ovaj raspored nestaju ili su potisnute“ (<https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=41235>).

Sukladno tome, vrlo razvijen i dugotrajan proces povijesne institucionalizacije može sačuvati poziciju nekih mitova kao svetih tekstova ili neizrecivih ishodišta određene kulture. Prema Hrvatskoj enciklopediji mitu se vraća simbolička vrijednost koja ima autoritet pravog izvora, koju mu dodjeljuje kontinuirana razmjena kulturne energije između prošlosti i sadašnjosti. Ovaj proces jača i pojačava mit, dok istovremeno mijenja i prilagođava njegovo značenje ovisno o dominaciji društvenih sila u različitim povijesnim razdobljima. Stupanj i vrsta moći mita su se mijenjali kroz povijest, a kritički su osporavani tijekom prosvjetiteljskog razdoblja. Međutim, romantizam je obnovio važnost mita kao temelja ljudske kulture i estetske kvalitete književnosti, prepoznajući njegovu sposobnost da poveže različite kulture bez obzira na njihovu povijest ili nacionalno podrijetlo. Antropolozi su nastavili ovu liniju razmišljanja, promatrajući mit kao ceremonijalno izražavanje sveprisutnih osjećaja i izraze koji se ponavljaju u različitim kulturama diljem svijeta i ponavljajuće obrasce koji se javljaju u raznim kulturama diljem svijeta, otvara se mogućnost za preoblikovanje razumijevanja mita. Ovi ritualni izrazi duboko ukorijenjeni u ljudskom iskustvu pružaju temelj za prepoznavanje zajedničke povezanosti među različitim kulturama. Ovaj pristup omogućuje razumijevanje mita kao univerzalnog jezika koji transcendiraju granice jezika, vremena i prostora. Mitovi pružaju dublji uvid u ljudsku prirodu, njihove strahove, snove, nade i vrijednosti. Kroz prepoznavanje tih univerzalnih tema i simbola, mitovi postaju mostovi koji povezuju različite ljude i kulture, omogućujući razmjenu ideja, inspiraciju i razumijevanje.. Frazerova *Zlatna grana* proširila je ovaj komparativni pristup i potaknula književne akademike da prepoznaju analogne rituale i obrasce u književnim djelima različitih žanrova i povijesnih razdoblja.. Nadahnut tezom njemačkog filozofa E. Cassirera o mitu kao načinu mišljenja u *Filozofiji simboličkih oblika* (1925.), francuski antropolog C. Lévi-Strauss konačno ga je istisnuo iz rezerviranog umjetničko-senzualnog područja u svojoj strukturalnoj antropologiji (1958.) u dominantnoj logičko-kognitivnoj domeni. Po njegovom mišljenju, mit služi kao most između

osjetilnog i kognitivnog polja kulture, pretvarajući sukobljene i zbunjujuće proturječnosti u prihvatljive i umirujuće odnose (Ćurčin, 1954:158).

Prema R.Barthesu(1957.), sposobnost mita da proturječnosti prevede u samorazumijevanje čini ga idealnim ideološkim oruđem suvremenih jezika kao što su novine, fotografija, reklama i film.

U marksističkoj kritici se mit povezuje s etabliranim mehanizmima svakodnevne svijesti, koji trebaju biti dekonstruirani i osuđeni u svojoj zavaravajućoj funkciji. U psihoanalitičkoj kritici teži se istom cilju emancipacije iz zatočeništva ljudske psihe u mitu. Poststrukturalističke tendencije, međutim, dovode u pitanje tradicionalne kritike ideologije, pokazujući da znanost nije lišena mitskog razmišljanja, već da je duboko uronjena u njega. J. Lacan je sugerirao da iza mita ne leži znanost, već samo još jedan mit, što je istaknuo kroz svoje tumačenje Sofoklove drame Edip na Kolonu kao rani Freudov ključ za ljudsku psihu u Spisima(1986:519). Znanstveno razmišljanje neće moći izbjeći ponavljanje legendarnih obrazaca osim ako ne shvati da je mitsko mišljenje neizostavna komponenta njegove strukture.

Što je zapravo mit i kako ga prepoznati? Postoji jednostavno rješenje. Ona je skrivena u našem teoretskom znanju, koje proizlazi iz našeg čitalačkog iskustva. Ne možemo stvoriti mitove, ali ih možemo prepoznati jer razumijemo kako funkcioniraju. Prema Solaru(2005.), *grčka riječ „mytos“, koja je izvor praktički svih jezika, je mjesto odakle potječe izraz „mit“.* „Osim toga, pojašnjava da porijeklo grčke riječi „mythos“, koja je postala pojam neke vrste globalnog kulturnog leksikona, nije u potpunosti objašnjeno. To je riječ, govor, javni govor, izjava, stvarni dijalog, prijetnja, zapovijed, zadatak, savjet, namjera i priča, narativ, što je u našem jeziku ekvivalent terminu priča“. Ovo su definicije koje je o tome dao Homer. „Ne postoji definicija mita“, kaže Solar (2005.),“ kao što ne postoji ni za čovjeka, svemir ili prirodu“. Dok znanost ili filozofija objašnjava i pokazuje bilo što, mit samo priča priču. Pojam glasina pojavljuje se u pokušaju rekonstrukcije izvornog značenja grčkog „mythos“, a Solarova analiza mita naglašava da je on difuznog oblika i neodređenog sadržaja, ali ipak vrlo snažan i učinkovit koncept. Mit se ne može ograničiti samo na jednu razinu analize, jer se pojavljuje kao forma, ali istovremeno i kao nešto bezoblično. On može biti priča, ali i način razmišljanja. Svaki pokušaj definiranja mita otkriva različite razine pristupa. Mit se može proučavati kroz različite discipline, kao što su antropologija, psihologija, filozofija, književnost i druge. Svaka od tih disciplina nudi svoj jedinstveni pogled na mit i njegovo značenje.

Analiza mita može se provoditi na različitim razinama, uključujući proučavanje njegovog narativnog oblika, simboličkih elemenata, arhetipskih motiva, kulturnih konteksta i mnoge druge aspekte. Mit ima sposobnost da nadilazi konkretne granice i dotiče različite sfere ljudskog iskustva i razmišljanja. Na taj način, mit nije samo jednostavna priča ili mitološki likovi, već je dublji koncept koji se proteže na mnogo šire područje. On nosi sa sobom dublje značenje, koje se može tumačiti na različite načine ovisno o kontekstu i interpretaciji. U konačnici, mit je složen i mnogoznačan fenomen koji se ne može ograničiti na jednostavnu definiciju. On predstavlja izazov za istraživače i intelektualce koji nastoje shvatiti njegovu prirodu i značaj. Analiza mita treba obuhvatiti različite razine pristupa i kontekste kako bi se dobio cjelovit uvid u njegovu prirodu i utjecaj na ljudsku kulturu i razmišljanje (Solar, 2005:20).

Priče su izvor mitova. Kada priča nastane, rađa se i mit. Prema Solaru(2005.), "prepoznavanje mita temelji se prvenstveno na priči kao manifestnoj formi, koja obuhvaća cjelinu svega što mit čini. Mit se može prepoznati kroz likove, izraze i način razmišljanja, dok priča služi kao izvor mita, izražavajući ga sažeto i primjereno." Mit opisuje ono što jest i kako jest, a njegovo značenje često ukazuje na nešto dublje ili više od izravno izrečenog.

Solar(2005.)ističe da se pojam i termin mit ne mogu svesti samo na književnu ili predknjiževnu vrstu. Mit ima autonomiju u priči, dok sve ostalo vezano uz mit lakše razumijemo unutar drugih kategorija. Najvažnije karakteristike mita su da priča o stvarnim događajima, da nije ukrašena poetskim figurama, da nije ironična, da služi kao publikacija i da je razumljiva. Može se razlikovati između jednostavnih i složenih oblika mita, prema načelima Andréa Jollesa. Jednostavni oblici obuhvaćaju književne žanrove koji su nastali u usmenoj književnosti, dok jezično stvaralaštvo odražava stvaralačku snagu samog jezika.

Uz legende, sage, zagonetke, izreke, studije slučaja, memorabilije, basne i šale, Jolles (2000.) vidi mit kao jednostavnu formu u kojoj "spontano, jezik sam" stvara prepoznatljive tvorevine s jedinstvenom strukturom. Mit najavljuje određenu obvezujuću istinu kada se raspravlja o izvornom događaju. Mit zahtijeva tumačenje kao poruku i objašnjenje kao kulturni fenomen. Oba procesa su isprepletana i međusobno se uvjetuju, ali njihovo razlikovanje je korisno za analizu i teoriju mitova.

Prema Solaru(2005.), daljnji smjer razvoja europske književnosti uvelike je oblikovala antička književnost, koja je izrazito humanistički orijentirana. Ona se primarno bavi čovjekom i njegovim svjetovnim životom, dok mitička iskustva i bogovi prvenstveno predstavljaju

ljudske sudbine. Antička književnost karakterizira i racionalnost te logičnost, a njezini bogovi i heroji su tek uvećani ljudi. Ove su karakteristike ključne za razlikovanje europske književnosti od književnosti drugih kulturnih krugova

Prema Bronislawu Malinowskom (1974.), *mit ima važnu funkciju u primitivnoj kulturi, utoliko što čuva i nameće moralnost, osnažuje i legitimira vjerovanja, sadrži praktične upute i osigurava učinkovitost rituala, čime postaje vitalna komponenta ljudske civilizacije.*

Mitovi su subjektivni u smislu da ih ljudi oblikuju prema svojim potrebama i željama, ali često ne razumiju njihovu istinsku prirodu. Kao što je istaknuo Solar (2005.), *mitovi su priče o bogovima, stoga je nemoguće raspravljati o mitu a da se ne razgovara o bogovima. Znanost o mitologiji stoga se smatra područjem znanosti o religiji.*

Mit opisuje stvarnost koja je nastala djelovanjem nadnaravnih bića, bilo da se radi o cjelokupnoj stvarnosti ili samo o njenim fragmentima. Mitovi su istiniti prikazi onoga što se dogodilo, a bogovi su ključne likovne osobnosti u mitovima. Oni otkrivaju svoju stvaralačku snagu i svetost kroz svoja djela.

Mitologija se bavi proučavanjem fantastičnih priča u kojima su junaci bogovi, polubogovi i slično. Te priče su sačuvane u mitovima, legendama, predajama, usmenoj predaji i drugim oblicima. Mitologija se također može definirati kao zbirka mitova koji su povezani s religijom, etničkom grupom ili geografskom jedinicom. Ovi koncepti su izneseni u djelima raznih autora. Solar(2005.) je autor koji je naglasio težnju ljudi da oblikuju mit prema svojim potrebama. Također je naglasio važnost bogova u mitološkim pričama. Ostali autori koji se bave mitologijom i mitovima uključuju Josepha Campbella, Mirceu Eliadea, Karla Junga i mnoge druge. Mitovi imaju duboko ukorijenjeno mjesto u ljudskom iskustvu i služe kao izvor razumijevanja svijeta i ljudske egzistencije. Njihova simbolička vrijednost i značaj često se protežu izvan ravnine konkretnih priča i pružaju nam uvid u temeljne istine i vrijednosti koje oblikuju našu kulturu i identitet. Upravo zbog toga mitologija ima važno mjesto u proučavanju i interpretaciji ljudske povijesti i civilizacije.

Prvo moramo shvatiti što je mitska svijest i što pokreće povijesnu evoluciju mita kako bismo mogli odgovoriti na mnoga pitanja koja se tiču mita i mitologije. Primjećuje se da njemački filozof Ernst Cassirer u svojoj knjizi *Filozofija simboličkih oblika* ističe temu mitološke svijesti. Cassirer(1923.) „tvrdi da subjekt, koji je nositelj mitologije, postoji samo u ljudskoj svijesti, koja je oblikovana takvom objektivizacijom. On naglašava da objektivizacija stvara antagonizam između znanstvenog i mitološkog načina razmišljanja jer mitska svijest,

koja je sintetička, se razlikuje od analitičke znanosti“. Prema Cassireru(1923.), „mit može biti shvaćen kao funkcija koja utječe na naš način percipiranja svijeta: mit imenuje stvarnost, a mitska svijest objektivizira svijet“. Ova analiza Cassirerove filozofije simboličkih oblika sugerira da mit ima ključnu ulogu u oblikovanju našeg razumijevanja svijeta. Mitologija, kao istraživačko područje, istražuje ove teme i povezanu simboliku u različitim kulturama.

Svi mitovi su vjerski simboli. Čovjek je u njih vjerovao jednako kao i u vlastite osjećaje i tome je prilagodio svoje ponašanje. Dakle, suprotno izgledima, malo je vjerojatno da nisu objektivno utemeljeni. Istina je da kada vidimo primjere mitova od klasičnih autora ili Biblije, često se pitamo vidimo li obradu mita ili mitsku priču. Ovaj problem, koji je dobro poznat proučavateljima folklorne baštine, kao i književnicima i različitim interpretacijama, suočava nas s izazovom. Kao i kod ostalih oblika usmenog stvaralaštva, susrećemo se s brojnim varijacijama mitova koje se često iznova prenose i izražavaju slične teme u beskrajnim modifikacijama. Detaljnije istraživanje otkriva da imamo sve manje ovlasti navoditi primjere koji su estetski ili religijski kanonizirani, čak i u slučaju grčke i biblijske mitologije. Kad se kanonski tekst Biblije suprotstavi samo otkrivenim pričama o stvaranju čovjeka, očito je da postoji nekoliko razlika. U srednjem vijeku legenda (lat. ono što se čita, čitanje, od lat. *legere*: čitati) odnosila se na pobožno čitanje. Izvorno čitanje odabranih poglavlja iz priča o životu svetaca ili knjiga ili zbirka takvih priča. U tom smislu pojam je prvi put korišten u naslovu *Legenda aurea* Jakova Varaginskog u trinaestom stoljeću. *Acta sanctorum*, najveću službenu zbirku katoličkih legendi, sastavili su u 16. i 17. st. bollandisti, nazvani po flamanskom isusovcu J. de Bollandu. Prudencius je započeo književno oblikovanje legende u 5. stoljeću s izvorima iz hagiografija, tradicija, pa čak i budističkih i istočnjačkih priča. Iako je započela kao pisana književnost, legenda je usmenim prijenosom evoluirala u vrstu prozne ili stihovane narodne priče. Time je uz popularnu svetačku legendu s edukativnom namjerom, koja opisuje zemaljske živote svetaca ili pojedino svečevo čudo, postala i legenda koja se ne ograničava samo na obradu religioznog sadržaja, već govori o odnosu zajedničkog ljudi i viših sila. Suvremenim rječnikom rečeno, legenda je priča o događajima iz života poznatih ljudi (npr. Che Guevara). Legende o četrdeset mučenika i svetom Jurju, sačuvane u rukopisima iz 13. stoljeća, najstarije su legende hrvatske srednjovjekovne književnosti.(Zečević, 1974:25) Potreba da se činjeničnim podacima, povijesnoj tradiciji ili izvornom načinu prikazivanja pridoda fantastično-emocionalna sadržajnost, iznjedrila je legendu koja ima drevnu pozadinu i djelomično se preklapa s mitom.

Stare tradicije o osnivanju gradova, seobama, osvajačkim putovanjima, tragedijama, značajnim vođama i vladarima, inteligentnim političarima i zakonodavcima, hrabrim pomorcima, slavnim ljepoticama, herojskim ratnicima, odvažnim pobunjenicima itd., dobro su se ustalile u književnosti, kao i legende koje ih prožimaju: *Ilijada*, *Odiseja*, *Mahabharata*, *Ramayana*, *Sinuheove egipatske priče*, *židovsko Petoknjižje*, *Gilgamešov babilonski ep*, *budistička Tripitaka*, *perzijski Zend* i dr.

Pobjedom kršćanstva počinju nastajati legende o vjerskim osobama i događajima: mučenicima, pustinjacima, svecima, misionarima, crkvenim prelatima, vladarima, osnivanju crkava i samostana i dr. Na prijelazu u srednji vijek pojavljuju se prve kršćanske hagiografske legende (*Djela apostolska*, *Djela mučenička*, *životopisi svetaca Atanazija*, *Jeronima*, *Grgura iz Toursa*). Na temelju starih sjećanja i uz pomoć proučavanja klasične književnosti, mitovi kršćanskog kruga razvijaju se, mijenjaju i prilagođavaju mentalnom sklopu srednjovjekovnih ljudi (*Aleksandar Veliki*, *pad Troje*, *Orfej*, *Kleopatra*, *Tisba*, *Antiob*, *Trajan*, *Dioklecijan* itd.). vrte se oko ličnosti iz srednjovjekovnog društva (*Karlo Veliki*, *Roland*, *Fridrik Barbarossa*, *Artur*, *Tristan*, *Lancelot*, *Hamlet*, *Griselda*, *Izolda*, *Genoveva* itd.), dok su križarski ratovi na Zapad donijeli i blago iz istočnjačkih legendi kao i drugi istočnjački kulturni elementi (*Budin život*, *Sakuntalina priča*, *motivi Panchanatre*, *Tisuću i jedna noć*, itd.). Vitezovi Okruglog stola i Sveti gral dva su primjera legendarnih pripovijesti raspoređenih u široke cikluse. Ostali mitovi povezani su specifičnim napjevima (*Edda*, *Pjesma o Nibelunzima*).

Zlatna legenda (Legenda Aurea) koju je napisao genoveški biskup Jacobus de Voragine (oko 1230. – 1298.) izdvaja se kao istaknuta zbirka legendi iz kasnog srednjeg vijeka.. Neki od likova i mitova u toj zbirci — uključujući kršćanskog čarobnjaka, svetog Jurja, svetog Kristofora, Božjeg čovjeka Aleksija i druge — nadahnuli su brojna kasnija književna i umjetnička djela. Proširivan je raznim prijevodima i preradama tijekom godina. Zbirka rimske povijesti Gesta Romanorum datira iz 13. stoljeća, koje je bilo primarno doba kasnog srednjeg vijeka za razvoj pseudoantičkih i, u manjoj mjeri, istočnjačkih priča. Oko Franje Asiškog i života njegove braće razvio se jedinstven krug priča (Legenda trium sociorum, Fioreti, Ferenczlegenda). U našoj starijoj književnosti možemo primijetiti izuzetan utjecaj raznovrsnih legendarnih tema. Fabularna struktura prva velika remek-djela talijanske književnosti, poput Danteove *Božanske komedije* i Boccacciovog *Dekameron*, imala je snažan odjek i kod nas. Naše književno naslijeđe obuhvaća širok spektar priča, koje su bile nadahnuće iz srednjovjekovnih, biblijskih, svetih, pseudoantičkih, viteških i istočnjačkih izvora. Ove priče

su dolazile do nas putem bizantskih i latinskih izvora, ali su također prenosile usmenom predajom, kao što svjedoče naši sačuvani glagoljski i ćirilični rukopisi iz 13. stoljeća. Kroz ove legendarne teme, naša mašta je tkala bogatu mrežu likova i događaja, koja se preoblikovala u različite oblike književnosti poput pjesama, priča i anegdota. Iz tog bogatog naslijeđa izdvajaju se djela poput Zoranićevog *Planine*, Barakovićeve *Vile Slovinke*, Gundulićevog *Osmana* i Katačićeva *Razgovora*, koja su nadahnuta legendama.“ (Maleš, 2016:117)

Mnogi hrvatski rukopisi i tiskani spisi sadrže hagiografske legende u prozi i stihu, uključujući i domaće, kao što su: *Žića sv. Otaca (oko 1400.)*, *Cvijet svake mudrosti (15. st.)*, *Transit sv. Jeronima (Senj 1508.)*, *Mirakuli slavne Djevice Marije (Senj 1507.-1509.)*, *Libro od mnogijeh razloga*, *Divkovićeve Besjede (1616)*, *Kožićeva Žitija rimskih arhijereov i cesarov*, *razna Zrcala*, *Korizmenjaci*, itd.

U srednjovjekovnoj hrvatskoj književnosti, mogu se primijetiti različita obilježja koja su tipična za zapadnu srednjovjekovnu književnost. Vjerske teme su dominirale, a proza je često prevladavala nad poezijom, uz miješanje žanrova. U to vrijeme su se pojavljivale razne prozne skupine kao što su apokrifi, eshatološke vizije, *Marijina čudesa* i priče. Također, karakteristična obilježja srednjovjekovnih tekstova su njihova međusobna sličnost i podudarnost. Likovi su često prikazivani kao dobroćudni ili zli, statični i standardizirani. Ovo djelomično proizlazi iz usmenog karaktera tih djela, koja su uglavnom namijenjena slušnoj recepciji ili izvođenju pred publikom. Počeci i završeci tekstova često nisu formulirani i međusobno su slični, pri čemu većina djela započinje bez uvoda ili objašnjenja, kako bi se pažnja primatelja odmah usmjerila na događaj ili likove. Likovi se često opisuju u najkraćim crtama, naglašavajući njihovu ljepotu, plemenitost, pobožnost ili zlobu i zavist. U tim opisima možemo primijetiti glas pripovjedača ili autora, jer se često koriste pridjevi koji imaju simboličku funkciju i kojima se nešto ne samo tumači ili opisuje, već i vrednuje. Radnja odabranih tekstova uvijek se odvija u specifičnim krugovima koji se ponavljaju kroz književnu povijest. Dojam aktualnosti povezan je s vjerskim značenjem teksta u kojem se spaja sadašnjost i vječnost. Prostor u kojem se najčešće odvija radnja tekstova je planina, pustinja ili grad, dok je vrijeme ili precizno određeno ili opisano kao vječno.

Katarina Kljajić prema Vjekoslavu Štefaniću(1942.) navodi da Marija uvijek prikazana kao pobornica koju nitko nemože odbiti. Takve priče su tipične za srednji vijek te su bile naivne ali zabavne. U hrvatskoj književnosti se prepričavaju narodnim jezikom, a može ih se naći u Ivančićevu, Petrićevu zborniku i Dasipulima. Godine 1507. Ili 1508. štampana je najveća

zbirka u glagolskoj štampariji Senju kao *Mirakuli slavne Djeve Marije*. U osnovi svakog tog žanrovnog teksta nalazimo Marija koja izvodi čudesa za one koji su u nevolji. Najpoznatiji mirakuli su: *Djevojka bez očiju*, *Djevojka bez ruku*, *Mirakul o vitezu*, *Grešna redovnica*, *Mirakul o dječaku koji poklanja kruh Isusu*.

Čudesa se javljaju u raznim oblicima poput novela, priča u prozi i stihovima. Priče su imale zbijene fabule, interesantne zaplete i iznenađujuće rasplete. U uobičajenom govoru, riječ "legenda" obično se odnosi na izmišljeni ili nepouzdana povijesni događaj iskrivljen fantazijom, a pridjev legendarno također se odnosi na nešto poznato, vrijedno ovjekovječenja legendom (legendarni junak, legendarni pothvat). Također treba napomenuti da većina legendi ima izmišljenu priču.

Mitovi su izvorište mitoloških pripovijesti i priča. Mitska svijest spominje vile i povijesne likove s iznimnim sposobnostima. U zamjenu za pomoć herojima, u selo su išli samo noću. Navodno su mamile mlade mužjake tako što su im se pojavljivale u snovima. Drugi tvrde da su vile vodile stare u crkvu, a djecu preko jezera, pomogle siromašnim djevojkama da brže istkaju svatove, pomogle nemoćnim pastirima itd. Neki vjeruju da su ih vile liječile.

Ako bi se netko na njih naljutio, naudili bi mu tako što bi mu jednu nogu preobrazili u magarca, konja ili kozu. Vile su, prema narodnom vjerovanju, bajkovite ljepotice koje nose duge bijele ili plave haljine, imaju dugu zlatnožutu počesljanu kosu, plave ili zelene oči i imaju nadnaravnu moć. Česte su i priče o vilenjacima. S mitološkom se snagom najčešće povezuju povijesni likovi „Marko Kraljević“, „Janko Sibirjanin“, „Stojan Janković“, „Mijat Tomić“ i „Andrijica Šimić“. Mitske priče često obuhvaćaju kompleksne zaplete i intrige. One se ističu po svojim strukturnim karakteristikama, kao što su način pripovijedanja, redosljed događaja, početak i kraj priče. Ove karakteristike proizlaze iz posebnog načina percepcije mita, koji se može opisati kao apodiktičan, tj. izražava sigurnost i neupitnost, te ima ton objave. Mitska svijest je oblik svijesti koji se očituje u mitovima. Mitovi pružaju otkrivenje istine koja se može tumačiti kroz njihove apodiktičke, zatvorene i sveobuhvatne karakteristike. Oni nude dublje razumijevanje svijeta i često se bave temeljnim pitanjima postojanja, ljudske prirode, bogova, heroja i drugih mitskih bića. Mitovi prenose vrijednosti, moralne pouke, etičke norme i različite aspekte ljudskog iskustva. Kroz mitove, ljudi su pokušali objasniti složenost svijeta oko sebe, odgovoriti na pitanja o porijeklu, smislu života, ljubavi, smrti, prirodi i svemiru. Oni su koristili mitove kao način da prenesu znanje, mudrost i iskustva s generacije na generaciju. Mitovi su imali važnu ulogu u oblikovanju identiteta, kulture i svjetonazora različitih naroda. Apodiktičnost mitova znači da oni izražavaju istinu

koju treba prihvatiti kao neupitnu. Oni pružaju odgovore i rješenja na temeljna pitanja ljudskog postojanja. Osim toga, mitovi imaju zatvorenu strukturu, odnosno jasno definiran početak, razvoj radnje i kraj. Oni često nude sveobuhvatan prikaz događaja i likova te stvaraju sliku koja je cjelovita i dovršena. Ukratko, mitske priče otkrivaju istinu i imaju posebne karakteristike koje ih čine apodiktičnima, zatvorenima i sveobuhvatnima. One oblikuju našu svijest, razumijevanje svijeta i naše mjesto u njemu te su i danas izvor inspiracije i razmišljanja o fundamentalnim pitanjima ljudskog postojanja. (Solar,2008:43-58)

Forma pripovijesti mita može se isprva činiti sličnom pripovijesti novele, ali oni nisu i ne mogu biti isti budući da služe potpuno različitim svrhama i imaju različito kulturno značenje. Mitska svijest i, šire, mit, mogu se razumjeti i cijeniti samo u suprotnosti sa svime što nije mit, a ta suprotnost neizbježno mora nositi obilježja i razlika i suprotnosti. Knjiga ili bilo koji drugi dio književne fikcije ne stvara događaje na isti način na koji to čini mitska pripovijest. „Događaji "književne priče" imaju posebnu individualnost. Ne može se ni obratiti protivniku ako se u pripovijesti kaže ono što se moralo govoriti ili što se drugačije ne može. Za takav scenarij postoji samo jedno apsolutno gledište i jedna apsolutna istina“.(Solar,2001:225)

Prema Botici bajke dolaze preko mita, te ističe da je najbolju defniciji mita naspisao Marcea Eliade: *-Nevjerojatna priča čija se radnja zbiva in illo tempore, točnije u mračno, tamno (nepoznato) pradoba, ili pričanje o tome što su i kako bogovi i razna mitološka bića činili na početku vremena.* (Botica, 2001: 8, 9)

Botica(2001.) „usporuđuje mit i bajku, Bogove i ljude, prostor i vrijeme i funkcija likova. U bajci čovjek zauzima središnje mjesto, i želeći uzdići u svom vremenu prosturu ona mu je dodala oznaku „svemogućeg“ kao bitnog obilježnja. Likovi u mitu su nadravna bića, a čovjek je u mitu sporedni lik.“

3. MITOLOŠKI MOTIVI – NJIHOVO MJESTO I ULOGA U KNJIŽEVNOSTI

Tijekom stoljeća, umjetnici su duboko oblikovani legendarnim temama koje su pružale uvid u najskrivenija područja iskustva, vjerovanja, kulture i svjetonazora naroda. Mitologija je odražavala najdublje slojeve narodnog iskustva, vjerovanja i kulture te je otkrivala mnogo o samim narodima. U drevna vremena, ljudi su koristili mitološke priče kao vodiče za život, pronalazeći u njima utjehu, nadu i svrhu, osobito u teškim vremenima.

Pisci su se duboko bavili mitologijom zbog njezinih dubokih korijena i daljnje prisutnosti u mnogim aspektima suvremenog života. Svaka prirodna moć, talent, sposobnost ili strast imali su svog zaštitnika, obično božanstvo. Takav pristup vidljiv je kod svih naroda koji su gradili svoje mitološke priče prema opisanom obrascu, od Istoka (poput Indije, Kine i Japana) do Srednje i Južne Amerike, Bliskog istoka i poznatih europskih mitologija kao što su rimska, nordijska, grčka, keltska, slavenska i druge.

Grčka i rimska mitologija su među najpoznatijim i najutjecajnijim, s obzirom da su oblikovale suvremenu europsku civilizaciju. Ove mitologije su utjecale na različite žanrove umjetnosti, uključujući slikarstvo, skulpturu i književnost. Mitološki likovi i vjerovanja bili su iznimno važni izvor inspiracije za umjetnike, a mnoge priče i motive iz tih mitologija možemo pronaći u umjetničkim djelima diljem svijeta.

Mitologija nije samo inspiracija za slikare i književnike, već je i temelj za različite teorijske rasprave. Postoje različiti pristupi proučavanju mita u književnosti. Primjerice, mit se može promatrati kao tematski ili motivski oblik koji se prenosi iz jednog književnog djela u drugo, prepoznatljiv kroz komparativno-povijesna istraživanja. Mitovi se također mogu uspoređivati s ritualima i snovima, a njihov utjecaj na književnost može se smatrati temeljnim i uvijek prisutnim.

Mitovi i simboli imaju središnju ulogu u stvaralačkoj aktivnosti, a mitovi se mogu smatrati dramaturškim transpozicijama simbola i arhetipova. Proučavanje mita u književnosti omogućuje dublje razumijevanje i interpretaciju književnih djela te njihovih simboličkih i arhetipskih značenja. Mitovi se mogu primijeniti i na svakodnevni život, ne samo u književnosti, već i u stvarnom ispunjenju pojedinca.

Mitologija i legende imaju duboko ukorijenjeno mjesto u književnosti i umjetnosti diljem svijeta. One pružaju inspiraciju i dublje značenje, te kroz njih se prenose univerzalne istine i vrijednosti koje su relevantne i danas. Mitološke teme i motive možemo pronaći u različitim

žanrovima književnosti, od epova i romana do poezije i slikovnica. Njihov utjecaj i prisutnost u umjetnosti i kulturi svjedoče o važnosti mitologije kao izvora inspiracije i razumijevanja ljudskog iskustva.

Prema Kos-Lajtmanu i Hranjecu(2011.), društveno-političko okruženje utječe na učestalost pojavljivanja mitskih motiva u književnosti. Iz svakog mitskog narativa moguće je izdvojiti i otkriti glavne odrednice zemlje. Kao rezultat toga, kada autori, i poganski i kršćanski, uključuju mitološke aspekte u svoje spise, oni reinterpetiraju vlastitu povijest i sadašnjost. Kao rezultat toga, mitske teme su ponekad relevantnije, a ponekad ignorirane, ako ne i vrijeđane.

4. MITOLOŠKO U KNJIŽEVNOSTI OD ZORANIĆA DO I. B. MAŽURANIĆ

Mit je najstarije i najdublje taložište mudrosti i vjere, iskustva i težnji jednoga naroda.
(Prodan, 2007: 151)

Tradicija pripovijedanja djeci duga je koliko i ljudski rod. Priče se stoljećima prenose s jedne generacije na drugu i postale su dio kulture i tradicije zemalja diljem svijeta. Priče su djeci pričane ne samo za zabavu, već i za inspiraciju i motivaciju. Pričanje priča što znači prenošenje događaja riječima, slikama i zvukovima, često improvizacijom i uljepšavanjem. Ljudi često koriste mitove i legende u svojim pričama koji su i danas rašireni. Različite kulture imaju različite mitove i legende koje to prenose kroz priče. Ponekad se tumačenja uobičajenih mitova razlikuju od kulture do kulture. Dakle, tradicija pripovijedanja djeci također se razlikuje od mjesta do mjesta. Popularnost ovih priča dovela je do rasta novog žanra poznatog kao dječja književnost. Vjeruje se da je žanr poznat kao dječja književnost započeo u 17. stoljeću, a prije toga se nije pridavala pozornost djeci kao čitateljima, jer su knjige bile pisane uglavnom za odrasle. Tiskana djela bila su preskupa za srednju ili nižu klasu. Mnogo je definicija dječje književnosti. Za neke dječju književnost predstavljaju knjige na policama dječjih knjižnica i knjižara; za druge, to je zbirka knjiga pročitanih u djetinjstvu; a za treće, dječja književnost su knjige napisane za djecu. Postoji različita percepcija i definiranje kriterija dječje književnosti, što može dovesti do odstupanja i različitih primjera. Općenito se smatra da su dječji književni spisi jednostavniji, prilagođeni djeci. Također, dječja književnost često prikazuje likove i junake koji su djeca. Dječja književnost

obuhvaća širok spektar žanrova i stilova koji su prilagođeni dječjoj dobi, interesima i razumijevanju. Uz poznate oblike kao što su basne, priče, romani i poezija, postoji i mnoštvo drugih vrsta književnih djela koja su namijenjena djeci. Drame su oblik književnosti koji uključuje izvedbe i scenske prikaze, pružajući djeci priliku da se upuste u svijet glume i izraze svoje kreativne talente. Stripovi su vizualni oblik književnosti koji kombinira tekst i ilustracije te pružaju jedinstveno iskustvo čitanja. Slikovnice su knjige koje sadrže ilustracije uz minimalni tekst i namijenjene su najmlađoj djeci kako bi potaknule ljubav prema čitanju i razvijale vizualnu percepciju. Bajke su još jedan važan žanr dječje književnosti. One su često prepune magije, fantastičnih bića i moralnih poruka te pružaju djeci maštoviti svijet i pouke o životnim vrijednostima. Nevjerojatne priče su slične bajkama, ali često imaju elemente nadrealnosti, fantastike ili humora koji potiču dječju maštu i zabavu. Važno je napomenuti da dječja književnost nije samo zabavna, već ima i edukativnu svrhu. Poučne priče, putopisi i biografije pružaju djeci priliku da nauče o različitim temama i steknu nova znanja. Znanstveno-fantastični romani mogu potaknuti dječju znatiželju i interes za znanstvene teme, dok romani o životinjama mogu razviti empatiju prema životinjskom svijetu i promicati ljubav prema prirodi. Dječja književnost ima važnu ulogu u djetetovom razvoju, potičući maštu, kreativnost, emocionalno razumijevanje i razvoj jezičnih vještina. Kroz čitanje knjiga, djeca se mogu identificirati s likovima, istraživati nove ideje i svjetove te razvijati kritičko razmišljanje. Kvalitetne knjige za djecu mogu imati dugotrajan utjecaj na njihov život i oblikovati njihovu ljubav prema čitanju i učenju. Uz raznolikost žanrova i vrsta, dječja književnost također obuhvaća različite stilove pisanja. Neki autori pišu s humorom i igrom riječi, dok drugi koriste jednostavan i razumljiv jezik koji je prilagođen dječjem uzrastu i razvoju. Ilustracije također igraju važnu ulogu u dječjoj književnosti, stvarajući vizualni dojam i pomažući djeci da se još više povežu s pričom i likovima.

U konačnici, dječja književnost je široko područje koje nudi nevjerojatnu raznolikost knjiga i priča namijenjenih djeci. Ona ima moć da potakne maštu, razvije ljubav prema čitanju i oblikuje dječji pogled na svijet. Kroz dječju književnost, djeca imaju priliku istraživati, učiti, smijati se i sanjati, stvarajući tako temelje za svoj daljnji razvoj i rast.

4.1.Primjeri mitova i legendi

4.1.1. Legenda o Buri

Prema narodnim vjerovanjima, bura je prisutna u obalnim područjima poput Senja, Bakra i Trsta. U tim krajevima postoje razne legende i priče koje se tiču bure. U romanu Planine, Zoranić opisuje jednu takvu legendu. U narodnoj predaji, bura se prikazuje kao lijepa, mlada, ali i oštra djevojka. U Zoranićevom djelu, ta legenda može dobiti svoj vlastiti oblik i interpretaciju. Bura može biti personifikacija prirode, snažnog vjetra koji donosi promjene i iskušenja. Njezina ljepota može simbolizirati privlačnost i opasnost istovremeno. Oštrina koju posjeduje može upućivati na njezinu nepredvidljivu i ponekad razornu prirodu. Kroz opis legende o Buri, Zoranić može prenijeti svoju slikovitu i poetsku percepciju prirode te naglasiti njezinu moć i utjecaj na živote ljudi. Ova interpretacija legende može dodatno obogatiti likovnu sliku u romanu i pridonijeti atmosferi tajanstva i nepredvidljivosti koja okružuje Zoranov put kroz Planine.

U njega, kako srića hoti, jedna hći mlajahna, Bura zvana, lipa, umića i u svem narešena, ča se jednomu ženskomu kipu pristoji, biše...No, koliko je bila lijepa i pametna, toliko je bila i ohola i svjesna svoje ljepote, odbijala je sve muškarce koji su došli prostiti njezinu ruku. ...Da koliko uljudna i gizdava, toliko veće rogoborna, oskorežna, ohola i nerazaznana biše, i ne samo jednomu ali dvima da mnogim lipim, plemenitim i bogatim gospodićem prigovori....(Zoranić,2000:22)

Ona je veličala svoju ljepotu te je odbijala sve prosce. Bog ju je kaznio za oholst i bacio u pakao, a ona svaki isti grijeh žene proživljava uzdasima sjećanja za sretan život. Njeni uzdasi su hladni i snažni (bura).

4.1.2. Legenda o Đulinom ponoru

Prema društvenim zapisima, rijeka Dobra dobila je ime po mladoj djevojci po imenu Đuli ili Zulejka. Prema legendi koja seže u prvu polovicu 16. stoljeća, Zulejka je bila kći zapovjednika ogulinske tvrđave. Bila je obećana plemiću za ženu, ali zaljubila se u mladog kapetana Milana Juraića. Nažalost, Milan je stradao u bitci s Turcima, a Đuli je od velike tuge strmoglavila u ponor rijeke Dobre. Kamene stijene i danas čuvaju uspomenu na tu nesretnu ljubav. Na litici se može vidjeti profil muškarca koji gleda prema ponoru, a lokalno stanovništvo vjeruje da je to Milan koji traži svoju Zulejku.

Ova legenda o nesretnoj ljubavi dodaje emotivnu dimenziju okolini rijeke Dobre, a kamene stijene s profilom muškarca postale su simbol vječne ljubavi i traganja. Ta priča o Đuli i Milanu svjedoči o dubokoj privrženosti i tragediji ljubavnog para, ostavljajući trajni trag u lokalnom folkloru i predanjima.

4.1.3. Kako je Marko Kraljević postao junak

Prema Botici(1995.) Marko Kraljević bio mlad, uzgajao je stoku s drugim stočarima. Ali on je tada bio slab i bolestan, a tukli su ga drugi nasilnici koji su bili jači od njega. Nakon što se dio govedine oštetio ili odvojio od ostatka, nekog su Marka gurnuli preko ruba i morao je otići do jadrana da ga ispljune ili baci.

Nije se Marko junakom rodio. Bio je on svinjar ko i drugi, al` među svinjarima najslabiji. I koga će već svinjari uvik njeg tiraju da vraća svinje. Al` ni to njemu nije baš išlo od ruke,pa ga drugi svinjari uvik još prdaće. Kako štogod uradi, a za njim viču:- Mlako,njako,Marko!Mlako,njako,Marko! (Botica,1995.:214)

Jednom ga je čoban poslao da vrati konja iz šume. Marko odlazi, ali kad se nađe usred šume, nađe djevojku kako spava dok joj lice obasjava sunce. Zatim je odrezao granu i stavio bijelu glavu na nju i tako napravio sjenu. Tad se djevojka probudila i upitala ga tko joj je napravio sjenu? Marko je rekao da je to bio on. Tada mu djevojka reče da je ona vila i da . Reka joj da želi biti jači od drugih čobana, te joj je ispričao da su ga drugi tukli i natjerali da vrati krave. Vila ga je podojila i dala mu izguli rastić, prvu put nije uspio pa ga je podojila ponovno. Marko uspjeva, te mu vila kaže sad si jak, možeš ići. Marko se vratio čobanima te ga oni odma pošalju da vrati govedo. Marko neće, čoban poleti prema njemu i Marko ga baci na zemlju i počne tući. Ostali se pridružuju da tuču Marka ali ovaj put je drukčije; Marko tuče njih. *Oće oni njegov i po ušima,al`Marko se sad nesklanja s puta, nit ide svinje vraćati. Kako prvi tisnio na njegov a Marko s njim o zemlju. Pa kad mu se osladilo, sve jednog za drugim dožem sa zemlje pa opet lupa. Tako je počeo , a zatim je borme svakom bilo gorko koga je on propuštio kroz šake. (Botica, 1995.:214)*

4.2.Petar Zoranić – Planine

Zoranić, jedan od najvažnijih pisaca hrvatske renesanse, ostavio je trajan pečat svojim romanom *Planine*, koji se smatra prvom hrvatskom književnom novelom. *Povijest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku* Milorada Medine(1902.) prva je značajnija književna analiza ovog romana. *Planina* je alegorija u Danteovom smislu, a ne samo kopija *Božanstvene komedije*, Branko Vodnik (1913.) se ne slaže s Medinijevim tvrdnjama da je Zoranić fizički

kopirao *Planinine* od svojih prethodnika i brani ga ističući razlike između Sannazara i Zoranića. Ovaj izvanredan roman tematski je duboko ukorijenjen u različite književne tradicije i autore, pokazujući bogatu raznolikost utjecaja. Zoranić je vješto kombinirao elemente pastorala, mitologije, religije i klasičnih književnih uzora kako bi stvorio originalno i intrigantno djelo. Roman *Planine* jasno prikazuje Zoranićevo snažnu patriotsku orijentaciju. Kroz svoju pripovijest, on iskazuje ljubav prema domovini i hrabrost u suočavanju s izazovima koje je Dalmacija tog vremena morala pretrpjeti. Inspiriran svetim Jeronimom, Biblijom, Petrarkom, Dantem, Vergilijem, Ovidijem i Markom Marulićem, Zoranić koristi bogatu riznicu mitoloških i književnih motiva kako bi oblikovao svoju priču.

Planine također prikazuje Zoranićevo vještinu u korištenju različitih književnih oblika. Roman se sastoji od različitih metričkih oblika i stilova pisanja, što pridonosi raznolikosti i bogatstvu njegove poetike. Zoranićev lik pjesnika-putnika, koji putuje kroz pastoralni i mitološki prostor, dodaje dubinu i složenost radnji. Važno je napomenuti da Zoranić nije samo imitirao svoje prethodnike, već je uspio stvoriti originalno djelo koje se ističe svojim jedinstvenim stilom i tematskim obrascima. Iako su neki dijelovi romana doslovni prijevodi iz Sannazarove *Arkadije*, Zoranić uspijeva oživjeti te motive na svoj način i uklopiti ih u širi kontekst svoje priče.

Sveukupno gledajući, Zoranićev roman *Planine* predstavlja značajan doprinos hrvatskoj književnosti renesanse. Njegova originalnost, raznovrsnost motiva i snažna patriotska poruka čine ga remek-djelom koje i danas očarava i nadahnjuje čitatelje.

Prostor u Zoranićevim *Planinama* igra izrazito važnu ulogu, budući da autor vješto spaja stvarne toponime s mitološkim elementima. Ovaj spoj stvarnosti i mitologije daje poseban pečat djelu, ističući prostor kao ključni element priče. Zoranić precizno opisuje realistične geografske lokacije i povezuje ih s mitološkim pojmovima, čime stvara jedinstvenu kartu sjećanja. Putovanje kroz vlastitu zemlju omogućava Zoraniću da obuhvati različite regije i poveže ih s legendarnim pretenzijama. Ova proslava kulturne baštine ne bi bila potpuna bez uključivanja stvarnog prostora u djelo. Zoranićev fiktivni put kroz geografske realije opisan je u kratkim sažecima *Planina* koji se nalaze u povijestima književnosti, ali je u novijim studijama detaljnije analiziran. Zoranićev pristup prostoru u *Planinama* ima kontinuitet u razvoju književnosti i često je istaknut kao jedinstven i originalan. Njegova upotreba stvarnih toponima, povezanih s mitološkim elementima, stvara intrigantan spoj stvarnosti i fantastije. Ova kombinacija omogućava čitatelju da istraži i doživi prostor na nov i iznenađujući način.

Prostor u Zoranićevim *Planinama* tako postaje živahan i bogat, otvarajući put za različite interpretacije i razumijevanje književnog djela.

S obzirom na to da u književnoj geografiji postoji nekoliko pristupa, prvi dio rada daje kratak pregled njenog razvoja, uz sažet opis načina na koji su geografi koristili književnost kao izvor podataka od početaka discipline do danas. U drugom se, pak, dijelu rada ukratko navodi prostorno-vremenski kontekst Hrvatske u vremenu nastanka djela *Planine* Petra Zoranića, te se nastoji upotrijebiti neke od književno-geografskih pristupa za osnovnu analizu objektivnih pojavnosti i referenci prostora u njemu, s naglaskom na prirodno-geografske i političko-geografske sastavnice. U zaključku se nastoji stečene spoznaje strukturirati kao niz činjenica o geografskim realnostima renesansne Hrvatske te načinima na koje su iste percipirane od autora. (Vukosav, 2018:154).

Štefanić (1942.) detaljno opisuje put Zoranića u trećem izdanju *Planina*. Prema njegovom pregledu, Zoranić kreće iz Nina prema Starigradu pod Velebitom, putujući uzbrdo Paklenicom preko Velebita. Iz Like, Zoranić skreće prema istoku prema Dinaridima, te se vraća duž rijeke Krke do Šibenika, da bi se potom vratio morem do Nina (1942: 10–11).

Važno je napomenuti da su kasnije studije opovrgnule tvrdnju da se Zoranić služio kartom Zadra izrađenom od strane Mlečanina Paganina. Prema Prosperovom Novaku, ta karta je imala odstupanje od stvarnosti od otprilike 45 stupnjeva. Stoga, prilikom stvaranja topografskih elemenata u svojem djelu, Zoranić je stvorio etapu koja bi putnika vratila ne u Zadar, već u Anconu (1997: 336). Ovaj pregled Zoranićeva puta pruža nam uvid u geografske elemente koji su inspirirali Zoranića pri pisanju *Planina*. Putovanje kroz različite regije i krajolike omogućilo je Zoraniću da stvori slikovit i raznolik prostor u svom djelu.

Od najranije književne povijesti do najnovijih istraživanja, bilježi se Zoranićevo fiktivno putovanje u geografsku stvarnost. Etape Zoranićeva puta zabilježene su u *Planininom* kratkom sadržaju, ali se u povijesti književnosti ne razrađuju, za razliku od studija, osobito današnjih, gdje se one detaljnije obrađuju. Nekoliko odabranih detaljnih opisa mjesta, krajolika, zajednica i gradova može se pronaći u planinama. Zoranić je bio svjestan važnosti povezivanja stvarnih geografskih područja s mitološkim figurama i događajima. Kao klasički obrazovan pjesnik, smatrao je da će najbolje opjevati krajeve ako njihov postanak bude povezan s klasičnim svijetom. On je vidio vezu između kućnog tla, odnosno vlastite domovine, i antičke mitologije. Ova poveznica između stvarnih geografskih područja i antike odražava Zoranićevu ambiciju da svojim djelom promiče vlastitu kulturu i tradiciju. Kroz

mitološke motive i reference na klasičnu prošlost, on je želio naglasiti bogatu povijest i nasljeđe svoje domovine.

Jakša Ravlić (1962) također ističe važnost ove poveznice između kućnog tla i antike. Prepoznaje kako Zoranić koristi mitološke elemente kako bi obogatio sliku svog rodnog kraja i dao mu dublje značenje. To je način na koji Zoranić izražava ljubav prema svom zavičaju i istovremeno se nadahnjuje bogatom baštinom klasičnog svijeta. Ova veza između stvarnog prostora i mitoloških elemenata doprinosi kompleksnosti i bogatstvu Zoranićeva djela *Planine*, čineći ga značajnim za hrvatsku književnost i promicanje nacionalnog identiteta.– *Želeći da našim gradovima, rijekama, gorama metne aureolu slavne starine, on ih dovodi u vezu s grčkim i latinskim božanstvima; naši su lokaliteti nastali od veze bogova s božicama ili vilama* (Ravlić, 1970: 198)

Budući da je ponuđenu apstraktnu metaforu idealiziranog podneblja nemoguće razumjeti takvo kakvo jest, Zoranić je mišljenja, tipično zamjenjujući egzotičnim, odnosno mitološkim, elementom, prema tumačenju Branimira Donata o spoju stvarnog i egzotičnog (1972: 19).

Prema Švelecu(1977) spoj stvarnog i mitološkog prvi put postaje vidljiv u Zoranićevom opisu Paklenice, gdje se elementi danteovskog pakla isprepliću s pričom o nastanku bure. U ovoj priči, Zoranić stvara vezu između mitoloških elemenata i stvarnih lokaliteta, što daje dublje značenje tim mjestima. Nadalje, Zoranić opisuje nastanak i postanak stvarnih lokaliteta kao što su Sokolar, Dražnik, Novak, Mramorna vrulja, Privlaka i Zaton kroz pripovesti o likovima poput Sokolara, Dražnika, Novaka, Mari, Prislake i Zatona. Kroz te priče, on povezuje mitološke elemente s poviješću i formiranjem tih konkretnih mjesta. Ovaj spoj stvarnih i mitoloških elemenata unosi dublju dimenziju u Zoranićevu književnost, prikazujući kako mitologija i povijest utječu na formiranje geografskih područja. Zoranić tako stvara sliku koja je istovremeno stvarna i nadahnuta mitološkim i povijesnim nasljeđem. Ove priče o nastanku stvarnih lokaliteta kroz mitološke motive svjedoče o Zoranićevoj sposobnosti da stvori spoj imaginacije i stvarnosti, ističući važnost mitološke dimenzije u razumijevanju vlastite zemlje i njezine povijesti.

Prema Zoranićevim pričama, naziv Zadar potječe od darivanja Neptuna, božanstva mora, njegovoj ljubavnici Žarki, dok je naziv grada Nin povezan s asirskim kraljem Ninom. Ova mitološka i povijesna objašnjenja imaju svoju važnost i daju Zoranićevim lokalitetima posebnu valjanost. Jedan od značajnih lokaliteta koji se spominje je Velebit, čije ime potječe od priče o Velevidju, iznimno eruditiranom mladiću koji se pretvara u bijeli pepeo i snijeg

zbog svoje čežnje da se približi božanstvu. Velebit predstavlja prvu planinu na koju glavni junak Zoran kroči u Zoranićevom djelu. Ova priča o Velebitu naglašava dublje simbolično značenje i mističnost tog prostora. Kroz ova objašnjenja imena lokaliteta, Zoranić nam pokazuje kako mitološke priče, božanstva i povijesne figure oblikuju i nadahnjuju prostor. On stvara vezu između mitoloških elemenata, povijesnih likova i geografskih lokaliteta, dajući im posebnu važnost i autentičnost. Zoranićev pristup povezivanju imena s mitološkim i povijesnim pričama pokazuje njegovu duboku svijest o povezanosti kulture, povijesti i prostora. Kroz te priče, on donosi život i bogatstvo lokalitetima koje opisuje, ističući njihovu značajnu ulogu u formiranju identiteta i baštine. Mrdeža Antonina ističe da *se mitološkim pričama o podrijetlu prostora stvara pseudopovijesna slika „prapovijesti“ dok mitološka geneza svojevrsno legitimira prostor* (Mrdeža Antonina, 2009: 22–25).

Prema Matiću (1970) u romanu *Planine* Zoranić prikazuje dva suprotstavljena književna lika koja odražavaju različite aspekte prostora sjeverne Dalmacije. Prvo, imamo idilično lice tog područja koje se očituje u perivoju od Slave, koji je smješten u onirički prostor. Nakon što Zoran pobjegne od ljubavne boli, njegova svijest ga vodi do vile Dinare, gdje sanja san koji ga vodi u vrt vile Hrvatice. U tom vrtu susreće vile Hrvaticu, Latinku, Grkinju i Kaldejku, koje drže prekrasne jabuke simbolizirajući književna djela, a na kojima su zapisana imena onih koji su ih ubrali i poklonili vilama. Drugo lice prostora sjeverne Dalmacije je locus horridus, tj. područje zahvaćeno ratnim stanjem. Ovo lice predstavlja suprotnost idiličnom perivoju od Slave. Ratni sukobi, nesigurnost i strah obilježavaju ovaj prostor, stvarajući kontrast s mirnom i ljepotom perivoja. Ova dva antipodna književna lika, idilični perivoj i ratom zahvaćeno područje, odražavaju geopolitičku realnost sjeverne Dalmacije. Oni predstavljaju različite aspekte prostora i emocija koje su povezane s tim područjem. Zoranić koristi ovu suprotnost kako bi naglasio složenost i kontraste koji oblikuju to područje. Zoranićev roman *Planine* bogato prikazuje prostor sjeverne Dalmacije kroz različite književne likove i motive. On istražuje ljepotu i složenost tog područja te naglašava njegovu povezanost s mitološkim, književnim i kulturnim elementima. Ova dvostruka slika prostora pruža nam dublji uvid u raznolikost i kompleksnost sjeverne Dalmacije kao inspirativnog okruženja za književno stvaralaštvo.

„Zoranić je naslijedio žanrovski model pastoralnog romana, koristeći formu prozimetra i raznovrsne metričke oblike. Njegova fabula je jednostavna i temelji se na pastoralnom prostoru obogaćenom mitološkim elementima. Opisuje svakodnevni život pastira i prirodu koja ih okružuje. Lik pjesnika-putnika predstavlja poetsku dimenziju romana i omogućava

Zoraniću da istražuje različite teme i ideje“ (Mrdeža,2015:162). U nekim dijelovima romana, primjećuje se gotovo doslovno prevođenje dijelova Sannazarove *Arkadije*. Osim toga, Zoranić je bio inspiriran mnogim drugim autorima i izvorima. Među njima su sveti Jeronim, Biblija, Petrarca, Dante, Vergilije, Ovidije i Marko Marulić. Utjecaj ovih autora i izvora je vidljiv kako u samom tekstu romana, tako i na marginama djela. Prema Mrdeži Antoani(2015) Zoranić vjerojatno dijeli Petrarkin stav o oponašanju uzora, smatrajući da treba crpiti inspiraciju iz različitih klasičnih autora, a ne samo iz jednoga. U svom romanu, Zoranić se također dotiče pitanja oponašanja jezika. Kroz lik vile Hrvatice, izražava kritiku nehaja hrvatskih pisaca prema vlastitom jeziku. Dok se Zoranićev pakao može usporediti s Danteovim, perivoj ima paralele s rajem na vrhu Danteova Čistilišta. Međutim, postoji i mišljenje da Zoranićeva tvorevina nema izravnu povezanost s Danteovom koncepcijom, već snovi u književnosti imaju različite svrhe i služe autorovim idejama. Ukupno gledajući, Zoranićev roman "Planine" predstavlja spoj žanrovskih utjecaja, inspiracija iz klasične književnosti i vlastite kreativnosti. Kroz kombinaciju pastoralnog prostora, likova i stilskih elemenata, Zoranić je stvorio jedinstveno djelo koje je doprinijelo razvoju hrvatske književnosti renesansnog razdoblja.

Nakon što Zoran shvati da se u krilu vile Hrvatice nalazi samo nekoliko jabuka, vila objašnjava da time kritizira nepažnju i ravnodušnost hrvatskih pisaca prema vlastitom jeziku. Dok Zoranićev prikaz pakla podsjeća na Danteovu viziju, perivoj u romanu podsjeća na zemaljski raj koji se nalazi na vrhu Danteova Čistilišta. Međutim, prema Švelecovom(1977) tumačenju, Zoranićeva stvaralačka zamisao nema izravnu povezanost ni s Danteovim Čistilištem ni s njegovom koncepcijom. Prema tom mišljenju, snovi u književnosti uvijek su imali različite svrhe i služili su kao opća mjesta koja su se ispunjavala sadržajima koji su bili relevantni za autorove ideje i teme djela. Ukupno gledajući, Zoranićeva tvorevina koristi motive pakla i perivoja kako bi izrazila kritiku nepažnje prema jeziku i upozorila na važnost jezičnog izraza. Bez obzira na postojanje paralela s Danteovim djelima, Zoranićev roman ima svoju originalnost i unikatnost te pruža vlastiti pogled na teme koje su bile bitne za autora.

Likovi u Zoranićevim Planinama podijeljeni su u tri kategorije: stvarne, pastoralne i mitološke, što odražava podjelu prostora na stvarno i mitološko. Stvarni likovi uključuju Zorana, koji predstavlja alter ego autora, te Jaga, Marula, Jelu, Divnića i Jeronima. U romanu Zoranić prikazuje sebe kao glavnog lika i govori o svojim osobnim poteškoćama u vezi (Vodnik, 1913:139–140). Također, postoji veza između Zorana i Zoranića u priči o vili Zorici koja pjeva o nesretnoj ljubavi s mladićem Žiljbilom koji je pretvoren u cvijet ljljan. Vila

Zorica predstavlja pjesnikovu obitelj, dok ljljan simbolizira Zoranićev plemićki grb (Švelec, 1977:73–74). Na svom putovanju, Zoran susreće dvije skupine pastira. Prva skupina pastira uživa u mirnom polju i slavi ljubav. Zoran im se pridružuje s pjesmom o Jagi. Ovi pastiri, poput Sladmila, Grapka, Medara, Bornika, Zvonka, Plinka, Zelenka, Jasnika, Jeleslava, Rajka i Sidjaka, sudjeluju u ljubavnim pričama, narodnim pjesmama i pjesničkim natjecanjima. Druga skupina pastira, koju čine Dvorko, Rosjak, Slavgor, Vilislav i drugi, izražava zabrinutost zbog vukova i turske opasnosti. Oni pjevaju o uništenoj domovini i neprijateljima koji im prijete. Štefanić (1942.) naziva prvu skupinu pastira "bukoličkom proizvodnjom" i vidi ih kao dobro odjevene, prikrivene urbane tipove koji vode idiličan život udaljen od stvarnosti. Švelec (1990.), s druge strane, ne slaže se s tom interpretacijom, ali priznaje da je Zoranićeva stilizacija pastira išla u tom smjeru. Prema Švelec (1990.), Zoranićevi pastiri su stilizirani i književni u svojoj profinjenosti, a njihova svrha je prenijeti zabrinutost za budućnost domovine i narodnog jezika. Prva skupina pastira obitava na Velebitu, još neosvojenom području od strane Turaka, dok druga skupina živi u istočnijim krajevima uz Dinari, gdje su teritoriji već smanjeni turskim osvajanjima (Kolumbić, 2005:128). Sveukupno, Zoranićeva tvorevina prikazuje različite likove i njihove priče, ističući teme ljubavi, domovine i jezika. Likovi i njihove različite uloge odražavaju autoričine ideje i promišljanja te pružaju širi uvid u tadašnju književnost i društvene okolnosti.

U djelu se pojavljuje mnogo mitoloških likova, poput ohole djevojke Bure, mladića Velevoja koji je želio saznati tajne svijeta, sedmoglave zvijeri, božanstava poput Neptuna i Dunava, Paprati te vila. Vile igraju važnu ulogu u samoj radnji, postajući vodiči na putovanju protagonista. U usmeno-književnim oblicima mitološki elementi su često izraženiji. Vile su česta mitološka bića prisutna u različitim kulturama. Njihov fizički izgled percipira se na različite načine u istočnoeuropskim i zapadnoeuropskim zemljama. Na primjer, u Velikoj Britaniji, vile su često prikazivane kao mala šumska stvorenja sa krilima, okupljajući se oko potoka, jezera ili cvijeća. U slavenskoj i hrvatskoj mitologiji, vile su prikazivane kao bajkovite ljepotice, obično odjevene u duge bijele ili ponekad plave haljine, s dugom zlatno-žutom kosom, modrim ili zelenim očima, cvjetnim vijencem na glavi, milozvučnim glasom, te su opisivane kao hitre i vitke.“ One su oličenje ljepote“ (Dragić, 2017:222).

Vile su prisutne u raznim književnim djelima i spominju se još u ranijim periodima. Bizantski pisac Prokopije iz Cezareje spominje vile u 6. stoljeću, dok se u Zlatnoj legendi Ivana Zlatoustog s početka 12. stoljeća također spominju vile (Kulišić, 1979:139). Kasnije, Vraz u Kolu te Ivan Kukuljević Sakcinski u Danici (1847.) pišu o vilama.

U Zoranićevim *Planinama* vile se pojavljuju u sljedećem slijedu: Hrvatica, Zorica, Milost, Svijest, Dinara, Slava, Latinka, Grkinja, Kaldejka, Hrvatica, Krka i Istina. Hrvatica predstavlja ogorčenu Hrvatsku, vila Zorica predstavlja Zoranićevu obitelj, vila Milost je Zoranov vodič od Vodica do Vražijih vrata. Zoran sanja o perivojima vile Slave, koja predstavlja umjetničku slavu, u kojem se nalaze vile Latinka, Grkinja, Kaldejka i Hrvatica, koje predstavljaju latinsku, grčku, babilonsku i hrvatsku književnost. Vila Krka je ponovljeno prikazana kao gospodarica istoimene rijeke i Zoranov vodič do Šibenika, dok je Istina apoteoza vječne istine i jedna od zagovarateljica duhovnosti. Detaljniji opisi vila mogu se pronaći u studijama, posebno u analizama Franje Šveleca (1977, 1990) i Pavaoa Pavličića (2006).

Vile su značajne ne samo kao pjesnički poticaj nego i kao prikaz Zoranićeve poetike. Obvezu obrazovanog pojedinca da svoje znanje širi kao svjetlo na dobrobit svih ljudi krije tema u govoru Vile Hrvaticice. Švelec prikazuje „Zoranića kao pobožnog čovjeka koji vjeruje da Božja volja upravlja ljudskim djelovanjem, stoga je sasvim prirodno da u svoju potragu za smislom života uključuje nadnaravne utjecaje“ (Švelec, 1977: 107). Vila Milost preuzima važnu ulogu vodiča za glavnog lika Zorana. Ona posjeduje nadnaravnu moć i koristi zlatnu jabuku kako bi prevezla Zorana na njegovom zamišljenom putu. Vila Milost postaje njegova zaštitnica od zlih sila i utjelovljenje Providnosti koja ga vodi na njegovom putovanju. Njezina prisutnost pruža Zoranu potporu i pomaže mu u suočavanju s izazovima koje susreće na svom putu. Dvojaki je značaj Milosti koja pomaže Zoranu pri ulasku u vrt, ističe Pavličić (2006). Prvo, ovo umjetničko djelo ilustrira renesansno shvaćanje poezije, koje pomalo odjekuje Švelecevom uvjerenju da se poezija ostvaruje uz pomoć viših sila (Švelec, 1990: 74). Vila bi trebala biti pjesnička muza koja pjesniku pomaže u svladavanju izazova s kojima se susreće tijekom stvaralačkog procesa. Svako putovanje zahtijeva iskusnog vođu da ohrabri, ojača, pokrene, ispravi, identificira i pokaže put. U misticizmu se na milost gleda kao na put kojim čovjek može prijeći neizmjerni jaz do Božjih dubina.

Vila Latinka s jabukama *dvojega jezika*, prema Pavličićevom (2006) mišljenju, „simbolizira književnu inventivnost latinskog i talijanskog jezika“. Pavličić objašnjava zašto je Zoranić možda prvi primijetio ovu vilu nagađajući da se pjesnik možda prvi upoznao s djelima koja vila cijeni (2006: 80). Zoranić u svom djelu prikazuje vilu Grkinju kao stariju od Latinke, dok je Kaldejka prikazana kao najstarija vila. Unatoč davnoj berbi, Kaldejka i dalje drži mirisne jabuke u svom krilu, što simbolizira vrijednost djela, njegovu neprolaznu slavu i aktualnost. S druge strane, vila Hrvatica je prikazana kao mlada, potištena djevojka koja

stiska jabuke u svom krilu. Ova kontrastna prikazivanja vilinskih figura sugeriraju različite aspekte književnosti i vrijednosti koje one predstavljaju.

Posljednja vila koja se pojavljuje u perivoju prije nego što se Zoranić probudi je vila Slava. Opisuje se da ima krunu od dragog kamenja, krila od svijetlog paunovog perja, dvostruki pojas od svjetla i trube u obje lijeve ruke. Slava unosi gibanje u nekadašnje beživotni perivoj i svojim pojavljivanjem označava snažan učinak. Njezino pojavljivanje nije precizno objašnjeno u djelu, ali se može nagađati da je pjesnik želio završiti poglavlje snažnim dojmom. Pojava vile Slave, prema mišljenju Pavličića(2006), ne mora uvijek imati alegorijsko značenje. Slava leti na krilima poput drevne Fame i izlazi uz zvuke truba i zvona. U ruci drži maslinovu grančicu kao simbol glasnika za vijesti, dok su joj pojasi od čelika i zlata, što označava ustrajnost i vrijednost. Alegorijski aspekt Slavinog lika ne utječe toliko na gorsko područje kao sama alegorija vrta, koja opisuje stanje književnosti.

Zoranić svoje tumačenje književnosti temelji na tri koncepta: prvo, ljubav je temeljna tema književnih tekstova i predstavlja prijelaz od materijalnog prema božanskom, odnosno spoznaju da je materijalno samo po sebi nedostatno; drugo, književnost služi kao sredstvo kojim se stvarne stvari umotavaju u alegorije; i treće, književnost ima društvenu svrhu u kojoj se jezik, nacija i zemlja unose u kulturu. Dodatno, temeljna tema romana je putovanje koje predstavlja ljudsku egzistenciju. Kroz putovanje, protagonist se oslobađa svojih grijeha uz pomoć Božje milosti. Navedene analize pružaju dublji uvid u ulogu i značaj vile Slave te tumače različite aspekte književnosti i poruke koje Zoranić prenosi kroz svoje djelo.

4.3.Ivan Gundulić – *Osman*

Gundulićev ep "Osman" predstavlja jedno od najvažnijih djela hrvatske književnosti, u kojem se opisuje suvremena povijest i pad turskog vladara Osmana II. nakon sukoba s Vladislavom u Hoćičkom okršaju 1621. Ep je napisan u povezanim katrenima s ekstravagantnim izražajem i sastoji se od dvadeset pjevanja, iako su dva pjevanja izgubljena i nikada nisu viđena u originalnim primjercima. Smatra se da nedostaju četrnaesto i petnaesto pjevanje (ili trinaesto i četrnaesto prema nekim izdanjima), što ukazuje da ep u osnovi nije dovršen (Gundulić je, naime, preminuo vrlo mlad). Kako bi se ep mogao tiskati, nekoliko pjesnika je dopunilo nedostajuće dijelove. Najuspješnija pjesnička dopuna, koja je vjerno oponašala Gundulićev jezik, pripada Ivanu Mažuraniću, a koristila se u izdanju Matice ilirske iz 1844. godine. Također treba spomenuti dopunu Pijerka Sorokočevića, koja prema Fališevcu "vjerno slijedi Gundulićevu fabularnu osnovu". (Fališevac,2005)

Na početku epa, pjesnik se služi vergilijevskim metodama, stavljajući Osmana u kontekst klasičnih djela europske književnosti. Ep ima cilj opjevati događaje koji su važni za život zajednice u kojoj je nastao. Ovo ukazuje na temelje kršćanskog svjetonazora i moralno-etičkih načela na kojima se djelo temelji. U epu se također spominje kolo sreće koje neprestano se okreće i mijenja, a metaforički prikazuje da oni koji su nekoć bili na vrhu mogu pasti, dok oni koji su pali mogu se uzdići. Pritom upozorava na prolaznost svjetovne slave i moći da opominje ljude (*Osman*, I, 13–16). Pripovijest o sultanovom nezadovoljstvu vlastitom vojskom postavlja temelje za epsku priču koja se proteže kroz tri izmišljene linije radnje. Bitka kod Hoičma, prikazana kao vanjska analepsija, predstavlja prvi ključni događaj. Nakon bitke, putovanja glavnih likova (Ali-pašino, Kazlar-agino, Krunoslavino i Sokoličino putovanje) postaju središnji dio priče. U isto vrijeme, janjičarski ustanak i utjecaj paklenih sila nadopunjuju napetost i razvoj radnje. Sve ove događaje pratimo kroz brzi ritam i glatki prikaz, gotovo kao da se odvijaju u suvremenom vremenu. Gundulićev ep nije sekvencijalno organiziran kao drugi epovi hrvatske renesansne književnosti. Budući da u to iskreno vjeruje, Milan Ratković tvrdi da Mažuranić upravo oponaša Gundulića, pomno proučavajući potonji vokabular i stil komunikacije. Cijela svrha onoga što slijedi je pružiti primjer ideje da se ukupni značaj Osmanove sudbine može izraziti pjesmom. Budući da se prvih trinaest pjevanja može opisati kao panoramska strukturirana kompozicija, a posljednjih pet kao kazališna prezentacija, Pavličić ističe kompoziciju. Većina zapleta u Osmanu stvarni su događaji, dok su neki samo labavo povijesni. Na primjer, Fališevac (2005) uočava da tema Kazlar-age i Ali-pašino putovanja nije utemeljena u povijesnim dokumentima te da pripada tipu tema koje oblikuju putopisne i neke romaneskne žanrove. Dodatno, treba napomenuti da se sudbine nepovijesnih likova, poput romantično-fantastičnih junakinja Sokolice i Begum-Slavojke s turske strane, te Krunoslave i Sunčanice s kršćanske strane, isprepliću s sudbinama povijesnih osoba. Međutim, jedini lik koji se smatra povijesno prihvatljivim je Mustafina majka, koja u pjesmi predstavlja lik vještice Budući da Sunčanica i Begum Slavojka nisu baš nabildane žene (one su samo nadnaravno lijepe žene, što evocira tradicionalni motiv petrarkističkog ljubavnog diskursa). Autor, za razliku od Tassa, Sokolici ili Krunoslavi nije dao značajniju ulogu u stvarnoj radnji, unatoč činjenici da su oboje žestoki ratnici. Često ih se povezuje s visokomimetičkim likovima (najviše poljskim kraljem Vladislavom i Korevskim) i uz njih se vežu razne fiktivne crte, ali ni njihovi likovi ni njihova djela nikada ne dotiču povijesno značajne partnere iz stvarnog svijeta. Tursko–poljska borba, koja se odvija nedugo nakon sultanove smrti, i podvizi Sokolice i njezine hrabre družine nakratko su zamagljeni sporednom pričom koja uključuje Krunoslavu i Korevskog. Putovanja Gundulićevih navodno

emancipiranih ženskih likova, poput Sokolice i Krunoslave, ograničena su žanrovskim standardima i zakonitostima romantičarskog tematskog svijeta. Ovi likovi, za razliku od muških likova, nedostaju objektivnost. Sokolica i Krunoslava ne putuju s ciljem istraživanja svijeta, pronalaska sebe ili iz intelektualne znatiželje, već putuju kako bi bile s muškarcem kojeg vole. Lahorka Plejić Poje (2010: 80-81) naziva njihov "amazonizam" udomaćenim i vidi ih kao još jednu projekciju muške književne kulture, koja je oblikovana ljubavlju prema određenom tipu muškarca. Kad se ljubavni likovi Amazonki previše približe određenom političkom ili zemljopisnom mjestu ili povijesnom liku, nestaju iz teksta (kao kod Krunoslave kada posjećuje zatvor u kojem joj je zaručnik), ali ostaju muški likovi. Putovanja u biti mapiraju prostor kroz koji putuju, dajući opsežne opise, kao i geografske i povijesne informacije. Proučeni ženski likovi u *Osmanu* uglavnom služe kao ukrasi. Oni daju romantični element epu, izlažu čitatelja svijetu fantazije i, prema riječima Fališevca, „služe kao oblik bijega od tereta povijesti i politike prikazanog epskog svemira“ (Plejić Poje 2010:158).

4.4.Ivana Brlić Mažuranić- *Priče iz davnine*

Prema www.Hrvatska-eciplopedija.hr moderna književnost označava pojavu nove proze koja se tematski i stilski udaljava od tradicionalne realističke poetike. Iako se termin prvo pojavio na njemačkom jezičnom području, u hrvatskoj književnoj historiografiji je prihvaćen kao periodizacijska oznaka. Kulturno-politički pokret hrvatska moderna, koji se odvijao u razdoblju od 1895. do 1903., snažno je utjecao na hrvatsku književnost. Moderna književnost se može podijeliti na dvije faze. Prva faza, do 1903., obilježena je upoznavanjem s europskim događanjima, obračunavanjem s tradicionalnim shvaćanjem umjetnosti te postavljanjem teoretskog okvira za to razdoblje. U drugoj fazi dolazi do znatnijeg razvoja umjetničke produkcije, s naglaskom na stvaralačku slobodu i subjektivnost. Tipične teme moderne književnosti su pejzaž, smrt i ljubav. Pjesnik Antun Gustav Matoš, koji je također bio važan kritičar druge faze moderne, ocjenjivao je tekstove na temelju impresija. Stilske karakteristike razdoblja uključuju dekorativnost, čestu upotrebu cvjetnih motiva i simbola te impresionističku liriku. Važan element moderne književnosti bio je i naglasak na dijalektalnoj lirici, posebno čakavskoj i kajkavskoj. Pjesništvo Vladimira Nazora obilježeno je interesom za mit, folklor i legendu. U prozi se javlja defabularizacija, odnosno premještanje fokusa s događaja na psihički život likova. Primjetan je i utjecaj europske umjetnosti na hrvatsku modernu književnost, koji se očituje u težnji za postizanjem ljepote i harmonije te u upotrebi

zvukovnih komponenti karakterističnih za europske modernističke struje. Iako je realizam još uvijek bio prisutan u književnosti toga razdoblja, moderna književnost donosi nove pristupe i tematske interese koji se udaljavaju od tradicionalnih normi. Roman "Bijeg" Miroslava Krležje iz 1909. godine primjer je modernističkog djela koje se fokusira na unutarnji svijet likova, a ne samo na radnju. Ovaj period moderne književnosti donosi slobodu umjetničkog izraza, težnju ka individualnosti i raznolikosti stilova, ali istodobno teži i formalnoj savršenosti. Ivana Brlić-Mažuranić je svoje bajke napisala tijekom vrhunca moderne književnosti, što znači da su njene priče imale neoromantičarske elemente. Svaka priča ima autentičnost i originalnost, interpretaciju i kontekst koji je proizašao kao samostalno djelo mašte, duha i posebnog osjećaja za poetičnost.

Zbirka *Priče iz davnine* (1916.) je izuzetno vrijedan dio hrvatske književnosti, koja je doživjela mnoga izdanja i prevedena je na različite jezike. Ta zbirka se ističe svojim stilskim, tematskim i etičkim vrijednostima te je postala omiljena lektira ne samo u Hrvatskoj, već i izvan nje. *Priče iz davnine* su obogatile hrvatsku pripovjednu tradiciju na najiznimniji način. Prvobitno je objavljeno šest bajki iz prošlosti 1916. godine, a kasnije su u trećem izdanju iz 1926. godine dodane još dvije bajke, što je ukupno osam bajki u knjizi (Zima, 2001). Od tada pa do danas, djeca i odrasli rado čitaju o dogodovštinama Potjeha, Regoča, Neve Nevičice, Oleha bana, sestrice Rutvice i brata Jaglenca, Lutonjice Toporka i devet župančića, bake i njezinog sina, Jagora i mnogih drugih likova (Pinatrić, 2008)

Kronologija priča se razrađuje u skladu s napisanim bajkama, a autorica je odlučila zapisati te priče nakon što je žeravica izletjela iz kamina, što ju je podsjetilo na domaće slavenske kućne duhove koji su se kasnije pojavili u priči *Šuma Striborova*. Ivanu Brlić-Mažuranić je kao uzor inspirirao Aleksandar Nikolajevič Afanasjev, povjesničar, folklorist i zapisivač ruskih narodnih priča i bajki. Motivi i likovi iz slavenske mitologije prisutni su u bajkama Ivane Brlić-Mažuranić. Vrijeme u *Pričama iz davnine* nije određeno, već su smještene u neodređenu prošlost. U nekim bajkama se može naslutiti razdoblje u kojem su nastale putem pojedinih detalja. Mitološki svijet priča obilježava bogata mašta, slikovitost, magičnost, čudesnost i neobičnost. Ivana Brlić-Mažuranić je stvorila bajke temeljene na slavenskoj mitologiji, usmenim i pisanim predajama, koristeći pripovjedne tehnike karakteristične za usmenu i umjetničku bajku. Autorica je preuzela imena božanstava i natprirodnih sila iz slavenskih izvora. No njen interes za mitološku narodnu baštinu nije se ograničio samo na imena i likove, već je obuhvatio širi spektar tema i motiva.

Naziv zbirke *Priče iz davnine* naglašava potencijalne izvore u slavenskoj mitologiji i usmenoj (poglavito hrvatskoj) književnosti. Patina davnine koju taj naziv sugerira na dvostruk način - kroz riječ "priče", koja evocira legendarne drevne događaje i ljude, te kroz izraz "iz davnine" - dodatno naglašava tu povezanost. Imena likova također pružaju uvid u te izvore:

- *Svarožić*- Prema Mitologiji.com, Svarožić je prikazivan kao čovjek koji nosi šešir protiv žege i vrućine. U slavenskoj mitologiji, Svarožić je bog mladog Sunca, ognja i ognjišta. On je bio poštivan kao bog rata, borbe, ali i simbol rođenja i preporoda. Svarožić je često opisan kao sin Svaroga, a tumačenja o njemu variraju. Jedno tumačenje ga smatra personifikacijom sunčanog božanstva, dok drugi vjeruju da predstavlja zemni oganj.

U priči o Potjehu, Svarožić se pojavljuje kao Sunce koje izlazi, u obliku prekrasnog mladića.; *-On je jutarnja svjetlost što se javlja navrh brda, te bliže povrh kamena i još bliže povrh lipe, on je prekrasno momče u blistavu odijelu, oko njega zlatna kabanica trepti kaozlatan barjak. Kralj kraljeva. Vladar vladara.Gospodar neba i zemlje. Sjedi na prijestolju mudrosti. Marinović u Junacima starohrvatskih mitova navodi kako je Svarun- otac bogova,nazvan još i Svarog, Svevid, Vid, Jakša. Sjaji nebeskom slavom. Vrhovni je sunčani bog. Otac je bogova. (Marinović, 1999: 8)*

Prema Tumaču imena Ivane Brlić-Mažuranić, Svarožić je opisan kao sunčana svjetlost koju su naši preci zamišljali u obliku prekrasnog mladića po imenu Svarožić. Prema njezinom tumačenju, Svarožić je rođen iz jajeta koje se ljuljškalo na mreškavim valima Ajerskog mora.

Robert Bacalja i Suradnici (2017) prema Maji Bošković-Stulli ističu poveznicu Nodilo- Ivana Brlić-Mažuranić da je Svarožić je sin boga Svaroga. Iako nema puno izvora u kojima se spominje bog Svarožić, zna se da je bio jako štovan.

Neki izvoru spominju i Ladu kao njegovu majku. S jedne strane je dobročinitelj i zaštitnik života, a s druge je uništavatelj sposoban prouzročiti najveće katastrofe. Kao i vatra, Svarožić ima dvojake osobine. Daždbog mu je brat. Kasnije je postao bog ognjišta i vatre koji donosi toplinu i svjetlo u domove i štiti dom od zloduha. U starijim izvorima ga se prikazuje kao ratnika te ima ratničke osobine.

-Moj božiću Svarožiću,

Zlatno sunce, bijeli svijet!

Moj božiću Svarožiću.

Lunajlije, lunej le!

(I.B.Mažuranić,Kako je Potjeh tražio istinu)

- *Stribor (Stribog)*- Prema Wikipedia.com, u slavenskoj mitologiji, Stribog je bio predstavljen kao sjedokosi starac odjeven u tamnoplavu odjeću, koji u ruci drži zlatni luk. Također se vjeruje da je Stribog imao svoje fizičko tijelo na zemlji u obliku ptice Stratima. Prema mitu, Stribog se rodio kada je bog Svarog udario čekićom o sveti kamen Alatir, te su zasjale iskre i iz toga se rodio Stribor, zajedno s bogom Semarglom. Stribor je bio bog vjetra i poštovali su ga posebno zemljoradnici, jer su vjerovali da kiša i nevrijeme dolaze iz milosti boga Stribora. Prema Sučiću, Stribog je boravio u Molin gradu. *-Zimi je žestok, silan i studen, a ljeti blag, miran i topao. bog divlje ćudi i otac i bog vjetra, zaštitnik bojnika. Bio je vrloobožavan bog u slavenskome narodu. Bio je dobroćudan i priležan kućni duh.* (Sučić, 2013: 114)
- *Bjesomar*- Prema Katačiću (2005), Bjesomar je ime koje se spominje u slavenskoj mitologiji kao vladar zlih i opasnih sila. Postoji mogućnost da je Bjesomar nastao kao varijacija slavenskog boga Černoboga, božanstva zla i sila tame. U priči, Bjesomar je antagonist jer preko svojih slugu bjesova želi nanijeti štetu Potjehu, njegovoj braći i djedu zbog nepravde koju je doživio u njegovim očima. Njegovi napori gotovo uspijevaju u tome.

-Sitni, nakazni, guravi, mrljavi, razroki i svakojaki,

igrali su oni po rakiti. ...Bijahu oni luda i bezglava čeljad,

koja niti je za posao, niti može kome nauditi, dok ih čovjek ne primi k sebi. (Brlić-Mažuranić, 2003: 8)

- *Mokoš*- je žensko božanstvo ,boginja plodnosti.Perunova je supruga ali i Velesova ljubavnica.
- *Zora*-djevojka, *Regoč*- prema društvenim izvorima u slavenskoj mitogiji ona je boginja praskozorja i predvečerja. Kći je Dažboga. Svako jutro otvara vrata da izlazak Sunca, a nevečer iz zatvara. Predstavlja božicu trojedinosti: Jutro, Večer i Noć.

-Kad treći dan istom počelo svitati,

al se iz mora izdigne srebrn čun,

na njemu zlatnavesla, a u čunu,

kao kraljevna jasna, stoji blijeda

Zora-djevojka.“ (Brlić-Mažuranić, 1968: 39)

Prema Tadeu Smičiklasu u *Povijesti Hrvatskoj I.*, u poglavlju o bogoslužju poganskih Hrvata iz 1882., nalazi se detaljan opis Zore i njezine uloge. Opisuje se da je Zora druga sestra Sunca, starija od njega, ali mlađa od Danice. Iako možda nije toliko općenito priznata kao sestra Sunca, nesumnjivo je božica i sestra Sunca. Zora se pojavljuje na izvoru studene vodice, gdje se nalazi srebrena stolica, a na stolici sjedi prekrasna djevojka s žutim nogama do koljena i zlatnim rukama do ramena. Njena kosa je kitasta i imbrišina. Jasno se vidi njeno rođaštvo i božanstvo, budući da je toliko lijepa i jer joj sunce kose plete, a mjesec dvore mete. Ujutro priprema konje ognjene za svog brata Sunca, a navečer ih ponovno priprema.

- *Legen* (Leđan, drevni čudesni grad prema hrvatskoj narodnoj pjesmi i predaji)- Prema Marinoviću(1999) „Leđan je okrutni div i vladar mraznog sjevera - poznat po nasilnosti, mračnjaštvu i bahatosti, središnje je zimsko božanstvo. Mrzi svjetlost i toplinu. Sunčevi ratnici govorili su za njega da je silnik izatornik, tiranin i samodržac, da guši životinje sijući bijele strijele smrti. Stoluje u Legen gradu (Leđanu) sazdanom od leda, po čijim su prostranimodajama razastrti kićeni i ledeni sagovi. Oženjen je Jagom, strogom, okrutnom i nesmiljenombožicom studeni“. (Marinović, 1999: 64)
- Malik Tintilinić (zlo-đavo, prema Belostencu, u slobodnom prijevodu – vrazić)- Prema Ivani Jelinčić-Macić, Vandi Babić i Danijeli Danilović članak objavljen na stranici www.misterije.com Malik je jedno od najpoznatijih bića hrvatske usmene predaje kojem je Ivana Brlić Mažuranić pridodala popularnost. U Istri i Sloveniji se spominje kao "malik", u srednjoj Dalmaciji kao "masmalić", "macmolić", "maličić", "macić" ili "mačić", dok se u okolici Dubrovnika naziva "tintilin". Malik je mediteranskog/romanskog podrijetla i prisutan je u Hrvatskoj i Sloveniji, ali se također može naći i u drugim kulturama. Malik je opisan kao dijete i često se definira kao izgubljena duša nekrštenog, pobačenog ili umorenog djeteta, te mu se često pridaje epitet "vražićka". Ne mora se roditi na uobičajen način, već se može izleći iz jajeta crne kokoši ili pijetla. Malik je shvaćen kao strani utjecaj, iako je vjerojatno bio prisutan već pri dolasku Hrvata na Jadran. Mnogi autori tvrde da se pojavljuje već u starom Rimu, a kao potvrdu navode zapis rimskog pisca Petronija Arbitra u njegovom djelu *Satyricon*, u kojem se spominje čovjek koji se obogatio ukrao kapicu nekom đavolku. Prema predajama, malik se rađa s crvenom kapicom na glavi, a kapica se može shvatiti kao simbol posteljice.

Priče Ivane Brlić-Mažuranić imaju snažan osjećaj starine, autentičnosti, folkloru i mita jer se temelje na slavenskoj mitologiji i folkloru, kako hrvatskom tako i ruskom. Rječnik i stil narodne književnosti također su imali utjecaj na njezin rad, što se vidi u upotrebi čestih epiteta, formula u desetercu, arhaičnih pojmova, narodnih izreka i regionalnih izraza. Mitološki likovi, kao što su seljaci, ribari, drvosječe, obrtnici, djeca itd., tretiraju se na jednaki način u svojem ponašanju. Priče iz davnina prošle su značajne izmjene kada su uključene mitološke figure i njihova imena. Ivana Brlić-Mažuranić modificirala je i oblikovala njihova imena i osobine, ali početak i pojave likova ostaju legendarni. Maja Bošković-Stulli(1997) ističe interes za mitologiju, razvoj i podrijetlo mitoloških motiva, ali primarno joj je fokus na usmenoj književnosti. U pričama se legendarni likovi i motivi iz usmene predaje toliko isprepliću da ih je teško razlikovati. Oспорavanje dječje književnosti kao drugorazredne literature potiče na snažniju artikulaciju zasebnog književnog i književno-znanstvenog područja dječje književnosti. Cilj autorice je oživjeti slavensku mitologiju koja je trenutno samo skup mnoštva besmislenih nagađanja i ruševina iz kojih izranjaju samo imena. Ona konstruira široku mrežu signalnih metoda koje predstavljaju kulturološke posebnosti slavenske mitologije i usmenog predanja. Koristi se mitološkim zbirkama, stihom i ritmom usmenog epskog deseterca, kao i vlastitim uvjerenjima o moralu, obvezi i etici.

Uvijek se veličina nekog velikog dječjeg pisca nastoji potkrijepiti činjenicom da ga prihvaćaju i odrasli, da ga od vremena do vremena čitaju i oni koji više nisu djeca (Crnković, 1970: 103).

Borba između dobra i zla česta je tema u narodnim pričama, ali *Priče iz davnina* jedinstvene su po tome što lik nositelja dobra i lik nositelja zla više nisu u izravnoj suprotnosti jedan s drugim. U pričama, dostojanstvo i dobrota donose pobjedu dobri likovi, strpljivo podnoseći sve teškoće koje im zli nanose, a ne sila ili prijevara.. Sva se priroda buni i staje na stranu pravde kad je dobar čovjek u nevolji. Uvelike odudara od tradicionalnog pripovjedača kada je u pitanju razvoj karaktera. Unatoč činjenici da možemo raspravljati o dobrim i lošim likovima, oni se jako razlikuju jedni od drugih. Kao i u stvarnom životu, također se događa da dobri griješe, a loši ponekad čine dobro. Oni nisu posve statični; nego se mijenjaju kao rezultat razmišljanja, promišljanja i odabira akcije. U većini priča pojavljuju se likovi koji su djeca, a kad ih nema, autor nerijetko druge likove osmišljava tako da neizostavno asociraju na djecu.

Priče iz izmišljenog svijeta davne prošlosti ne samo da podupiru autoričinu živahnu maštu, već i imaju značajnu podjelu likova. Mogu se podijeliti na stvarne (djed, otac, ban, župan itd.)

i izmišljene (Regoč, Stribor, Zora-djevojka itd.), kao i na likove životinjskog carstva. Također, bitna podjela temelji se na moralnim standardima, gdje su dobri likovi (Vjest, Potjeh, Regoč, Kosjenka, Ljiljo, majka u Šumi Striborova, Toporko, Neva Nevičica, Olehban, Jagor, Jaglenac, Rutvica itd.) suprotstavljeni zlim likovima (Bjesomar, Poludnica, zmijadjevojka, Jagorova maćeha, mlinar i mlinarica itd.), dok su neki likovi kolebljivi (sin u šumi Striborovoj, knežević Relja, otac Jagorov itd.). Pozitivni likovi nose autorove ideje o etičkoj nadmoći dobra, pravde, istine i nevinosti, a često se rukovode kršćanskim načelima snage dobrote i ljubavi. Tema bajke *Šuma Striborova* je majčinska ljubav koja prevladava želju za mladošću.

Dojmljiva je scena kada Stribor ponudi baki da vrati svoju mladost: *–A što će biti od moga sina? – Ne budali bako! Otkud bi ti za svog sina znala? On će ostati u ovom vremenu, a ti ćeš se vratiti u mladost svoju! Ni znati nećeš za kakvoga sina! Kad je baka ovo čula, zamisli se teško. A ona se polako vrati do ogradice, dođe natrag pred Stribora, nakloni se duboko i reče: – Hvala ti, dobri gospodaru, na svemu dobru što mi ga daješ. Ali ja volim ostati u svojoj nesreći a znati da imam sina negoli da mi dadeš sve blago i sve dobro ovoga svijeta a da moram zaboraviti sina!*(Brlić-Mažuranić, 2010:125,126)

Poruka o majčinskoj ljubavi i žrtvi za svoje dijete iz bajke izražena je snažno i bez upotrebe čarobnih zagonetki. Autorica je željela naglasiti važnost da svaka majka bude poput starice iz bajke, ispunjena ljubavlju i spremna na odricanja za svoje dijete, bez obzira na njegove osobine ili situaciju.. U ovo djelu se vidi autoričina etika i kršćanski svjetonazor. „Majčina odluka u bajci ruši svijet čudesa, svijet čarolija te razara svijet ukletih. „(Težak i Težak, 1997:122). Majka nebi mogla pobijediti da joj nisu pomogli Domaći. Oni su razigrani pomagači i čuvari kućnog ognjišta, mudri i razboriti kućni dusi koji svim nevoljama znaju stati na kraj.

-Kad oni odoše, osta baka sama, pa uzme onog triješća što joj ga prodalo djevojče, i potpali oganj na ognjištu, a onda ode u komoru po drva. Dok ona u komori tražila drva, začuje kako u kuhinji nešto pucka, nešto kucka: kuc! kuc! – Tko je Božji? – upita baka iz komore. – Domaći! Domaći! (Brlić-Mažuranić, 2010:117)

-Kad ona tamo, ali ono se na ognjištu istom rasplamsale luči, a oko plamena zaigrali kolo „Domaći“, sve sami mužići od jedva pol lakta. Na njima kožusi, kapice i opančići crveni kao plamenovi, kosa i brada siva kao pepeo, a oči žarke kao živi ugljen. (Brlić-Mažuranić, 2010:117)

Malik Tintilinić je velikan među Domaćima. Robert Bacalja i Suradnici prema Grković-Janović navode Malika kao simbolom dobrote, a u jedno i vraćanje u bajku: *Kad god te vidim, osjetim da se Zlo odmaklo- reče staramajka.-Što bi od mene i moga sina bilo da nisi došao s Domaćima i izbavio nad od Snahe guje?*(Grković-Janović,1997:266,Robert Bacalja i Suradnici,2017:150-151)

Kos-Lajtman i Horvat (2009) ističu da je Ivana Brlić-Mažuranić poznavanje narodne predaje pomoglo u stvaranju lika Malika Tintilinića.-*Poznavanje narodne predaje zasigurno joj je samo pomoglo u detaljnijoj razradi lika – tintilinse u predaji predstavlja kao sitan dječčić u crvenoj odjeći i crvenoj kabanici, nestašan ivedar, koji donosi blagostanje.* (Kos-Lajtman, Horvat, 2009:9)

Prema Kos-Lajtman i Horvat(2010) Ivana Brlić-Mažuranić istraživala je slavensku mitologiju gdje je pronašla zapise o maliku i tintilinu, kućnom duhu koji je simbol doma i ognjišta. Njegove osobine su domišljatost, snalažljivost i obzirnost.Malikove osobine možemo pronaći u sjedećem navodiu:-*Kad je baka svršila pripovijedanje, viknu jedan od Domaćih, po imenu Malik Tintilinić: – Ja ću ti pomoći! Idem u sunčanu zemlju i donijet ću ti svračjih jaja. Podmetnut ćemo ih pod kokoš, pa kad se izlegnu svračići, prevarit će se snaha: polakomit će se kao svaka šumska guja za svračićima i isplazit će jezik.*(Brlić-Mažuranić, 2010:119)

Pozitivne osobe u pravilu se opiru zlu, koje je uvijek aktivnije i agresivnije, svojom bezgraničnom dobrotom, umjesto da poduzimaju neke posebne korake za pobjedu dobra. Dok on pomalo pasivno šćeće šumom u potrazi za istinom, Bjesomar smišlja akciju za akcijom kako bi uništio Potjeha.Čak i oni najenergičniji i najambiciozniji, poput Kosjenke, Potjeha, Lutonjice Toporke i majke iz *Šume Striborove*, bore se moralnom snagom, a manje borbenim djelima i inicijativama, za pobjedu dobrih (Jaglenec, Rutvice, Jagor, i Neva Nevičica). Unatoč tome što dijele usporedive, pa čak i identične etičke vrline, primarni likovi nisu pretjerano slični jedni drugima.

Autorica je prikazala likove po tjelesnim i karakternim osobinama, sjajnim i groznim, godinama i sudbinskim atributima, tako je i radoznala Kosjenka, ozbiljna, predana, susretljiva i kreativna Palunkova bolja polovica, neustrašiva majka u ljubavi prema svom nezahvalnom djetetu, dobronamjerna, skromna i odvažna Neva Nevičica, ambiciozna, predana prirodi i lualica Toporko, lakovjeran, vrijedan i složan sa stvorenjima Jagor, nezlobiv, lak i besprijekoran Jaglenec, pošten, pravedan i poguban Potjeh, kao i sve preostale značajne i

manje značajne legende priča iz daleke prošlosti naglašeno se ureže u pamćenje promatrača kao raznolika, očito individualizirana.

Mit je, prema Vitomiru Belaju(2007.) u knjizi *Šetnja kroz godinu*, priča o božanskim zbivanjima; opisuje stvari koje su se dogodile izvan našeg vremena i izvan našeg svakodnevnog života. Posljedično, mit, temeljni pojam mitologije, ili, kako Belaj kaže, "mitologije", racionalna je, čvrsto organizirana, sustavna tradicija koja objašnjava ustrojstvo svijeta te mjesto i ulogu čovjeka u njemu. Pouzdanije razumijevanje izvorne mitologije Hrvata može se tražiti samo u kontekstu slavenske mitologije jer mitologija poganskih Hrvata nikada nije zapisana, odnosno nema pisanih izvora o legendarnim predodžbama poganskih Hrvata. S druge strane, malo se zna o slavenskoj mitologiji.

Glavni uzroci našeg nepoznavanja slavenske legendarne prošlosti su oskudnost spomenika iz vjerske kulture staroslavenskog naroda i oskudnost vlastitih izvora. Svi drevni narodi dijele ista temeljna vjerovanja o svjetlu i tami. Oni govore o sukobu između dobra i zla. Osim toga, u slavenskoj mitologiji susrećemo skupinu dobrih i zlih bogova. Čak i oko najvećeg božanstva, još uvijek postoje pitanja u vezi cijele hijerarhije slavenskih božanstava.

Mitološke figure isprepletene su sa stvarnim ljudima. Ogromni Regoč je inspiracija za kratku prozu *Regoč*. U njemu Regoč i Kosjenka, dva mitska bića, služe i kao protagonisti i protagonistice. Regoč je velika, moćna i dobroćudna zvijer o kojoj je početkom 18. stoljeća pisao Ignjat Đurđević u Marunkovim suzama. Autorica je stvorila priču o divovskom Regoču kao suprotnost još jednom divnom junaku, maloj vili Kosjenki, pri čemu se više oslanja na folklor nego na Đurđevićev rad. Grad Legen, koji je čudesno izgrađen u mašti naroda i opjevan u pjesmama i predajama, često poznat pod imenom Leđan, čuva Regoča. *-Ne bi on nikada mogao izbrojiti (kamenje Legen grada), da ne imadoše onako veliku glavu kao badanj. Ali ovako brojio on i brojio – već hiljadu godina tako brojio i bijaše već izbrojio trideset zidina i petora vrata legenska.* (Brlić-Mažuranić, 2003: 46)

Regoč, dobroćudni div posjedovao je osobine jedinstvene za svoju vrstu, što prema perspektivi vile Kosjenke otkriva svoju prirodu.: *-Najednom, kada Kosjenka zakrenula oko najvećeg zida, a ono pod zidom spava golem čovjek, veći negoli najveći hrast u najvećoj šumi. Na tom čovjeku ogromni plašt od debela platna, a opasao se remenom od pet hvati. U toga čovjeka glava velika kao najveći badanj, a brada kao stog kukuruzovine. Tako je velik taj čovjek, da bi tko pomislio: ono se crkveni toranj povalio uza zid.* (Brlić-Mažuranić, 2003: 46)

Vila Kosjenka, u skladu s različitim opisima u mitologiji i bajkama, predstavlja zanimljiv lik koji se pojavljuje s nekoliko osobina koje je čine posebnom. Ona dolazi s oblaka, stvarajući sliku nebeskog bića koje je maleno, ali istovremeno prelijepo poput zvijezde. Kosjenka je vila koja se, za razliku od drugih mitoloških bića, više približava ljudskom svijetu i ima karakteristike slične pravim ljudima.

Jedna od značajki koje je čine neuobičajenom je njena velika ljubav prema djeci. Kosjenka pokazuje iznimno zanimanje za djecu i očituje želju da ostane u stvarnom svijetu, potaknuta znatiželjom koja je izvor njenih pustolovina. Ova njena osobina dodatno naglašava njenu bliskost i razumijevanje ljudskih emocija i potreba. U kontekstu slavenske mitologije, postoji određena nesigurnost u vezi s identifikacijom odgovarajućeg božanstva koje bi bilo povezano s Kosjenkom. Dok neki naznačuju da bi mogla biti povezana s božanstvom Svarogom, postoji i mogućnost da je njeno porijeklo više otvoreno za različite interpretacije. U svakom slučaju, Kosjenka predstavlja jedinstven lik s posebnim mjestom u bajkama i mitovima. *Priče iz davnina* Ivane Brlić-Mažuranić pokazuju snažan utjecaj usmene predaje i književnih aluzija na staroslavensku mitologiju. Inspirirajući se djelima kao što su Afanasjevljeve zbirke i Nodilove priče, Brlić-Mažuranić je stvorila svoje priče i unijela vlastiti pečat u prikazivanju mitoloških bića poput Kosjenke. Njene priče se odlikuju odsustvom distance između svijeta bajke i stvarnog svijeta, prikazujući bajkoviti svijet kao jednodimenzionalan i blizak stvarnosti. Sveukupno, Kosjenka predstavlja zanimljivu i kompleksnu figuru koja nas vodi u svijet mašte, istovremeno odražavajući različite aspekte slavenske mitologije i Brlić-Mažuranićeve vlastite kreativnosti.

Robert Bacalja i Suradnici(2017) prema Brlić-Mažuranić, stvaran svijet je neraskidivo isprepleten s čudesnim događajima i likovima, pružajući nam uvid u raznolikost mitoloških bića i njihovih sukoba. Na primjer, u priči o Potjehovoj potrazi za istinom, susrećemo Bjesomara, vladara šumskih bjesova, koji predstavlja zlo i protivi se sunčanim bogovima. Također, tu je i Črt, Bog tame, tmuše i podzemlja, koji je suparnik sunčanim bogovima. Kroz razvoj priče, istina trijumfira nad zlom, a Bjesomar biva zatočen, dok Črt biva svladan od strane Peruna, Boga groma i munje. Ova pobjeda istine i svjetlosti nad tamom simbolizira moralnu snagu i nadmoć dobra nad zlom. Ova priča, poput mnogih drugih u zbirci, prikazuje sukob između dobra i zla te naglašava važnost moralnih vrijednosti. Autorica vješto koristi mitološke motive i likove kako bi stvorila uzbudljive priče koje istovremeno pružaju pouke o snazi istine, hrabrosti i pravednosti. *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić oslikavaju bogatstvo slavenske mitologije i folklorne baštine, donoseći nam svijet koji je istovremeno

blizak i čudesan. Kroz interakciju stvarnih i mitoloških elemenata, autorica nas vodi na putovanje u maštu i otkrivanje dubljih istina koje leže iza priča.

Prema Robertu Bacalji i Goranu Pavelu Šanteku u članku *Parallels in Bulgarian and Croatian Folk Mythology* Gromovnik Perun, zaštitnik zemljoradnika nalazi se i caruje na gori, ograđenom prostoru, koji Slaveni nazivaju grad. Ispod gore uz vodenu povšinu živi Veles, protivnik Boga Peruna. On je povezan s zemljom i djeluje kao zaštitnik pastira. Međutim, Veles je karakteriziran pohlepom, zatvaranjem vodotoka i izazivanjem suše. Njegova ambicija nije zadovoljena samo zaštitom stada, već želi preuzeti Perunovu ulogu i vladati svijetom. Perun se suprotstavlja Velesu i ubija ga, prognavši ga u vodeni podzemni svijet. Time Perun obnavlja red u svijetu i vraća se na prijestolje. U trenutku svog povratka, Perun jasno poručuje Velesu da mu je mjesto u podzemlju i da tamo treba ostati. Važno je napomenuti da smrt Velesa nije trajna. On se ponovno rađa u tijelu zmije. Kroz ritualnu smrt, što je Veles ukrao, kiša padaju iz njegovog tijela. Ova ciklička priroda Velesove smrti i ponovnog rođenja simbolizira vječni sukob između Peruna i Velesa te njihovu neprekidnu borbu za prevlast. Ova mitološka priča pruža nam uvid u složene odnose između bogova i njihovih suparnika te prikazuje važnost održavanja reda i ravnoteže u svijetu. Također naglašava da nijedna smrt nije konačna i da se iznova rađaju nove snage koje nastavljaju sudjelovati u vječnom ciklusu života i smrti.

Bošković-Stulli (2012: 281). u članku o knjizi *Priče iz davnine* i usmenoj književnosti upozorava da su Nodilo i Afanasjev predstavnici mitološke škole usmene književnosti, koja smatra da se svaka usmena predaja temelji na simbolima antičke mitologije i da oni predstavljaju meteorološke nebeske pojave.

Bošković-Stulli ističe da takvo shvaćanje u znanosti već dugo nije prisutno. Međutim, Ivana Brlić-Mažuranić u svojim bajkama koristi radove ovih dva znanstvenika, kao i motive iz mitologije i usmene predaje, na način da su se ti motivi toliko stopili da je teško razlučiti njihovu pojedinačnu prisutnost u Pričama iz davnina. Imena i likovi iz mitologije doživjeli su značajne promjene kada su se pojavili u pričama Afanasjeva. Važno je naglasiti da Brlić-Mažuranić koristi mitološke motive i likove kao inspiraciju za svoje priče, te ih modificira i oblikuje prema vlastitim uvjerenjima o moralu, obvezi i etici. Kroz svoj stil pisanja i upotrebu narodnih izreka, arhaičnih pojmova i regionalnih izraza, ona stvara jedinstvenu atmosferu koja istovremeno oživljava slavensku mitologiju i usmenu predaju. Time se postiže neraskidiva veza između mitoloških motiva i bajkovitog svijeta stvorenog u *Pričama iz*

davnina. Iz tog spoja proizlazi bogatstvo i živopisnost priča koje su postale prepoznatljive i omiljene među čitateljima.

Promjene i reinterpretacije mitoloških motiva i likova u Brlić-Mažuranićinim pričama svjedoče o njenom stvaralačkom pristupu i želji da prenese moralne vrijednosti i univerzalne poruke putem bajki. Od ostalih slavenskih mitoloških likova i motiva koje navodi Afanasjev, Maja Bošković-Stulli(1997.) navodi Svarožića, Mokoša, Stribora, djevojku Zoru, djeda Neumijka, morskog kralja, baku Poludnicu, Domaće i Bagana. Njihovo podrijetlo i izgled još uvijek se može povezati sa slavenskom mitologijom, usprkos Ivani Brlić- Mažuranić opsežnim promjenama i preoblikovanju njihovih imena i osobina. Dakle, u *Pričama iz davnina* junaci su mitski, što je autorica prenijela iz bogate riznice indoeuropskih mitova, a mitska su im i imena, koja je preuzela iz slavenske mitologije. To je zato što su likovi koji nose mitološka imena i njihova sličnost s mitskim likovima čija imena nose svoje značenje u fokusu priče.

5. MITOVI U SUVREMENOJ PRIPROVJEDNOJ PRAKSI

5.1.Nada Iveljić – *Šestinski kišobran*

Zbirka *Šestinski kišobran* (1972.) je sastavljena od dvadeset i šest pripovijedaka, koje su bogate elementima bajke i proistekle su iz usmene predaje. Ova zbirka priča je potaknuta domoljubljem i pruža čitateljima izvrsno uvodno upoznavanje s domovinom, što se dokazuje kroz niz priča koje obuhvaćaju cijelu Hrvatsku. U ovoj zbirci, čitatelji će pronaći različite priče inspirirane raznim dijelovima Hrvatske. Kroz bajkovite elemente, autorica nam dočarava ljepotu i bogatstvo hrvatske tradicije, kulture i prirode. Svaka priča donosi svoj jedinstveni pogled na domovinu, prikazujući lokalne običaje, mitove i legende koji su duboko ukorijenjeni u hrvatsku baštinu. *Šestinski kišobran* pruža čitateljima priliku da se upuste u putovanje kroz različite krajeve Hrvatske, istražujući njihovu priču i upoznavajući raznolikost i jedinstvenost svakog dijela zemlje. Kroz bajkoviti okvir, ova zbirka donosi nam priče koje nas povezuju s prošlošću, tradicijom i duhom hrvatskog naroda. Ova zbirka je izvanredan primjer kako bajke mogu biti sredstvo za prenošenje ljubavi prema domovini, očuvanje kulturnog naslijeđa i inspiriranje ponosa i pripadnosti. Kroz priče iz "Šestinskog kišobrana", čitatelji mogu dublje upoznati različite aspekte hrvatske kulture i razumjeti važnost očuvanja vlastitog identiteta i tradicije.

Prema riječima autorice, spomenuta je zbirka nastala ...*iz duboke potrebe da progovorimo o onome što je naše, hrvatsko* (Hranjec, 2004:252).

Priče se vrte oko strašila, blatnjaka, košulje s narodnim vezom, kipa ribara i visokog kipa na Jezuitskom trgu, čipke, šuše petodijelke, šestinog kišobrana i opana, licitarskog srca, groma, stric Opečiću, pripovjedač Matija, čegrtuša, morski medvjed, mogut, tkalja Mari, vila Koprivica. Prema Kos–Lajtmanu i Hranjecu, tragovi mitološkog interteksta nalaze se u gotovo svakoj priči ove zbirke (Kos-Lajtman, Hranjec, 2011:54).

Svaka priča u zbirci *Šestinski kišobran* započinje u sadašnjem vremenu i koristi okruženje koje je bazirano na realizmu. Međutim, onda se priča "uroni" u svijet fantastije i čuda, koji su prožeti usmenom tradicijom i drevnom mitologijom. Unutar ovih priča, primjećuje se interpolacija likova, koji su uglavnom izmišljeni, ali ih autorica uspoređuje sa stvarnim likovima iz usmenih bajki. To se radi s ciljem da privuče popularnost i prepoznatljivost likova, ali istovremeno ih transformira u nove likove koji su uglavnom moralno pozitivni.

U mnogim pričama u zbirci često se koriste pjesme kako bi se dodatno stvorila atmosfera. Sve je to zaokruženo rimama, koje daju poseban ritam i ljepotu pričama. U narativu, primjećuje se korištenje izraza koji se odnose na svijet usmenosti. Na primjer, izreke poput "Ljudi pričaju, ljudi vjeruju, a stariji ljudi pamte priču" često se pojavljuju. Ova tehnika je gotovo jednako legitimna kao i formula koju autorica koristi za konstrukciju svojih zamišljenih svjetova. Time se aludira na narodnu kulturu i tradiciju općenito, prema mišljenju Kos-Lajtmana (2011).

Jedna od priča u zbirci donosi elemente stoljetne otočke folklore o petogodišnjim životinjama. Prema mitologiji, petogodišnjaci su postojali na Dugom otoku i prije dolaska ljudi. Ova priča ima naznake legendarnih stvorenja poput čovuljaka i patuljaka, o kojima je autorica detaljno pisala u svojoj knjizi *Hrvatska narodna mitologija*. Čovuljci i patuljci su mala bića raznih oblika i veličina, koji mogu biti i dobri i loši. Oni obitavaju u špiljama i rupama koje su nedostupne ljudima.

U zbirci, petorke Nade Iveljić, koje su prikazane kao petogodišnjaci, imaju karakteristične osobine poput duge kose, sitnih i dlakavih šaka i stopala, nasmijanog osmijeha i pet roževa na glavi. Žive u rupama u zemlji i poznate su po svojoj nestašnosti. Iako ih ljudi često doživljavaju s nelagodom, u nevolji petogodišnjaci traže pomoć kako bi prenijeli poruku vili Milovidi i dobili vodu s čarobnog izvora koja može liječiti bolesne.

Ove priče iz *Šestinskeg kišobrana* prikazuju nam fantastični svijet bajki i mitova koji su neraskidivo povezani s hrvatskom narodnom tradicijom. Kroz ove priče, autorica nas vodi na putovanje kroz maštu, istovremeno nas podsjećajući na vrijednosti i bogatstvo hrvatske kulture i folklora.

Kos-Lajtman smatra da su u slučaju Nade Iveljić mitologija i tradicija samo baza, koja je više puta aktualizirana i nije obavezna da bude čvrsto utkana u radnju. Dakle, petice su patuljci ili ljudi, mješavina dobrih i loših legendarnih patuljaka koji su više fini nego zli unatoč svojoj nestašnoj naravi. Budući da ljudi žude za vodom s čarobnog izvora, Milovidin dvor se odnosi na vodene vile.

Postoji mogućnost da je priča Mogut inspirirana nekom narodnom pričom. Prema Nadi Iveljić, ljudi su vjerovali da je moguće da se ljudsko biće rodi od mrtve majke. Kada se rodi, mogut je velik i snažan poput djeteta od sedam ili devet godina. Postoji vjerovanje da se mogut rađa u ljusci i da već ima zube. Povremeno se šire glasine da je mogut čudan, s samo dva velika očnjaka u čeljusti, umjesto svih zuba.

Općenito se vjeruje da mogući štite svoje područje, posebno od tuče, tako što odbijaju munje na drugu stranu neba. Imaju sposobnost transformacije u bilo što što požele, ali često zadržavaju i prikazuju svoj ljudski oblik. Iz davnina se vjerovalo u nadnaravne sile, a mogući su bili čuvari starina i drevnih običaja. Kos-Lajtman smatra da postoji prisutnost sličnih bića u mnogim narodima, ali pod različitim imenima.

Čak i bez prisustva čudnog stvorenja poput moguta, u kući bi bilo veselja i dječjeg smijeha. Međutim, čini se ljepšim kada se pojavi dobar mali čovjek koji može pomoći ljudima. Primjerice, u priči se spominje obrana utvrđenog grada Lukavca od turske sile, gdje su ljudi tražili nadnaravnu pomoć kako bi ih spasili.

Slična bića moguta mogu se pronaći i u drugim mitologijama, poput skandinavskog Thora, germanskog Donnara i litavskog Perkunasa. U hrvatskoj narodnoj mitologiji, Perun je gromovnik koji štiti ljude i dariva zemlju. Pripisuje mu se posebna veza s hrastovim drvećem, osobito sa starim žirom. Mnoge osobine Peruna Gromovnika mogu se prepoznati i u osobnosti moguta. Oni se drže za hrastovo drveće, mogu se pretvoriti u bilo što, štite svoje zemlje, brane od munja i tuče, čine zemlju plodnom te štite ljude i tradiciju. „Dub ili hrast se kao sveto stablo javlja se u mnogim mitologijama, ne samo slavenskoj, pa tako nam je poznat Zeusov hrast u Dodoni, hrast Jupitera Kapitolskog u Rimu, Ramoweov u Prusiji itd. Hrast simbolizira uzvišenost, snagu, moć, dugovječnost. Hrast koliko je Perunov, toliko je i

Velesov, naime, on pripada Perunu svojom krošnjom izazivao samo krađući mu stoku, već mu je krao i sina Jarila”. (Belaj 1998: 304).

Mogut, povezan je s likom Mokoš iz bajke *Sunce djever i Neva Nevičica* Ivane Brlić-Mažuranić. Ovi likovi dijele sličnosti u etimologiji imena, sposobnosti mijenjanja izgleda te asocijaciji na vodu i vlagu. Mokoš je moćna sila iz staroslavenskih vjerovanja koja je vladala zemljom, posebno močvarama, i bila je u savezu s gromovnikom Perunom.

U završnom dijelu priče o Mogutu pojavljuje se lik Babe Jage, poznate i kao Jagababa ili Baba Ruga, koji je povezan s Moranom, božicom zime i smrti. Kos-Lajtman naglašava *da autorica Nada Iveljić pokazuje iznimno razumijevanje starohrvatske mitologije jer je odlučila ispričati priču o rođenju novog moguta zimi baki Jagi.*

Drugi likovi koji se pojavljuju u zbirci *Šestinski kišobran* također imaju veze sa slavenskom mitologijom. Vilu Koprivnicu, vile Milovidu te vodenu vilu iz priče *Morska medvjedica* vila možemo povezati s različitim aspektima slavenske mitologije. Vilenjaci su prikazani kao zelene, lukave i nestašne figure slične pravim malim vješticama. Vodena vila ima zadatak posjetiti i zaštititi prirodne ljepote otoka, a njena priča može se povezati s bajkama poput *Male sirene* i likovima poput Zore-djevice i Morskog kralja.

Priča o vodenjaku Suhom, smještena u selo kraj rijeke Krke, prenosi elemente slavenske mitologije. Vodenjaci su prikazani kao neugodna i strašna bića koja dave ljude, što je u skladu sa slavenskim folklorom.

Ovo okruženje slavenske mitologije i usmenih bajki ne samo da potiče maštu čitatelja, već pruža i bitnu poruku. Kroz priče se prikazuju ljudski problemi i želje koje su prisutne kroz povijest, dok moralna načela ostaju nepromijenjena. Plemenita djela, poštenu junaci i lijepa riječ ili gesta u pričama uništavaju zlo, podučavajući čitatelje da se vrijeme i mjesto mijenjaju, ali moralna načela ostaju temeljna.

5.2. Sunčana Škrinjarić – *Pisac i princeza*

Pisac i princeza (1980.) dječji je roman s dvadeset poglavlja od kojih svako ima svoj naslov i sažetak. Ovaj roman, kao i sva djela Sunčane Škrinjarić, podrazumijeva prožimanje mitskog i stvarnog, sna i jave, kidanje i ponovno uspostavljanje veze između racionalnog i iracionalnog i izmiče strogim žanrovskim granicama.

Pavličić smatra da je autor ovim romanom krenuo putem Malog princa, zbog čega je Sunčana Škrinjarićin svijet namijenjen djeci, ali i mladima i odraslima. Poseban naglasak

stavlja na likove umjetnika (pisaca, slikara i dr.) te prirodu i odnos sela i grada, gdje je jasna njegova simpatija prema prirodi i selu. U romanu je odana počast pjesniku Josipu Severu i „njegovu životu na zemlji“ (Škrinjarić,1983: 5). On se i pojavljuje u knjizi u liku lutka Severlutka.

Glavni likovi su mladi pisac i djevojčica iz doma za nezbrinutu djecu. Prema riječima Olge Kravec (2008.), „knjižari izlažu čitatelja suvremenim temama stavljajući svoje protagoniste u neočekivane situacije“. (Kravec. 2009:131).

-Vratite se za godinu dana, rekao je urednik nezainteresiranim pogledom procjenjujući pisca. Vaš broj telefona je 350. Uzmite! (Škrinjarić,1983: 6). Tom rečenicom započinje roman *Pisac i princeza*. Ovo se odnosi na to da je urednik dao rok piscu da napiše roman za 350 dana. Razočarani pisac, želeći pobjeći od svoje dosadašnje svakodnevice u gradu, odlučuje napustiti sve i povući se u staru kolibu koju je naslijedio od svojih djeda i baka. Bez tuge napušta grad i dolazi u selo, prelazeći granicu između dvaju svjetova - urbanog i ruralnog. Taj prijelaz predstavlja njegov prijelaz iz jednog načina života u drugi, a mjesto na kojem se nalazi postaje poput nečega iz bajke, mističnog prijelaza u svijet slavenske mitologije. Njegov dolazak u selo dočekuju životinje i biljni svijet s nepovjerenjem ili čak otvorenim neprijateljstvom. Međutim, mali ježevi, koje pisac povezuje s bajkama koje mu je pričala baka, prepoznaju njegovu prisutnost i često mu daruju voće i gljive. Živi na rubu divljine s malo ljudskih kontakata sve dok ne susretne starijeg igrača bilijara - biljku koja je dobro upućena u razne vrste trave i koja živi sama, oslanjajući se više na prirodu nego na ljude.

Ta igračica bilijara, iako nalikuje vještici, nema opake crte i predstavlja vezu između pisca i svijeta prirode i mitologije. Ona ima sposobnost predviđanja sudbine i može čitati sudbinu pisca gledajući mu u dlan. Njena vanjska pojava, sa sijedom kosom svezanom maramom i svijetlozelenom odjećom s ručno rađenom čipkom, odražava njenu povezanost s prirodom i jednostavnost.

-Starica je, kao i sve izuzetne žene, imala potpuno zelene i gotovo prozirne oči, ravnodušno je gledala kroz pisca i velik gutljajima pila vino. (Škrinjarić,1983)

Prema prastarom vjerovanju, vile su često nazivane biljarnicama i vidarkama, a njihov život bio je usko povezan s određenim drvećem, biljkama, izvorima ili planinama. U priči se naglašava da je veza između drva i vile neraskidiva - ako drvo vene, vene i vila, a ako drvo nestaje, nestaju i vile.

Ovaj dio romana, kroz pisčev boravak u kolibi i susret s igračicom bilijara, prikazuje duboku povezanost između čovjeka, prirode i mitologije. To je priča o ponovnom otkrivanju i cijjenjenju prirodnog svijeta, kao i važnosti njegove zaštite i očuvanja.

Pisac opisuje zanimljivu i tajanstvenu pojavu biljarice, koja se javlja kao stari biljarski stol u obliku mlade žene na konju s izgledom vile. Ova tajanstvena pojava oživljava priče koje pisac dijeli sa spisateljicom uz čaj, vodeći čitatelja u prošlost. Jedna od tih priča govori o grofici koja se zaljubila u seoskog momka. Nakon što je momak oženio seosku djevojku, grofica se povukla u svoj dvorac i tamo se družila samo s velikim crnim psom. Kako kažu starice, na kraju je rodila dječake s psećim glavama. *Kad ljudi to kažu, to je istina!*“ kaže Biljarica. „*A kako ti se sviđa, vjerovao ili ne?*“ (Škrinjarić, 1983). Također govori o vukodlacima i njihovom pogubljenju glogovom kolcem, nestanku pravih vještica i duhova te svijetu preplavljenom vragovima. Biljar je sigurna u svoje priče i zna biti gruba kad im netko proturječi, kao da je živjela i patila u davna vremena. Tako dolazimo do vodenjaka, lika koji se ističe po svojoj povezanosti sa slavenskom mitologijom. Muž igračice bilijara misteriozno je nestao, a ona vjeruje da je postao vodenjak; ona žudi za njim, a biljke su jedino što je sprječava da mu se pridruži u blatnoj gljivi.

(...)-Možda je prikaza, možda je vodenjak. Ima takvih podvodnih ljudi. Noću tumaraju naokolo i traže bunar u kojem bi mogli prespavati.. Takav je bio i moj muž. Otišao je jedne noći za uštapa i više se nikada nije vratio.(...)Tijelo pravog vodenjaka ne možeš naći. On sada živi negdje u glibuili na dnu korita rijeke, među vodenim biljem i životinjama. Osjećam da me zove..Možda ću jednog dana otići k njemu zauvijek. Ako mi ne nađu tijelo,, znači da me prihvatilo.(Škrinjarić, 1983: 62).

Prema Franji Lediću(1969), u slavenskoj mitologiji postojala su razna božanstva i duhovi povezani s vodom, poput Vodana koji je bio dobroćudno božanstvo rijeka i vodotoka. Međutim, tu su također postojali i vodeni demoni, poput Vodenjaka, koji su bili poznati kao jedni od najopasnijih vodenih bića. Vodenjaci su smrtonosni i pravedni, iako su slični, ali ne identični, demonu Vodanu, a njihov izgled je opisan kao vlažno tijelo s nezgrapnim udovima, zemljanog izgleda, kratkim, zdepastim nogama koje završavaju ogromnim pačjim stopalima (Ledić, 1969:99). U romanu, vodene ptice igraju ključnu ulogu u svijetu životinja. Iz svog podvodnog kraljevstva izlaze samo jednom godišnje, a tog dana životinje ih slave. Taj dan je jedini trenutak kada je okrutnost prema životinjama zabranjena. Autor koristi tu figuru kako

bi dočarao surovu sliku prirode, a nazivajući patku "gospodarom životinja", prikazuje težak život u zagađenom okolišu. Također, roman prikazuje kako krinjadi miješaju apokaliptičnu mitologiju o vodenjacima koji bi mogli pomoći u uništenju prljave Zemlje i stvaranju novog planeta, koji je lelujav, proziran i nježan. Ovim se naglašava da su vodene životinje postojale na Zemlji od samih početaka, ali su ostale skrivene.

Kroz ovaj roman, autorica izražava svoje nezadovoljstvo odnosom čovjeka prema prirodi, te prenosi ideju uništenja i stvaranja "nove Zemlje" drevnom biću koje su poznavali naši pradjedovi. Na taj način, izražava nadu da će svijet koji oni stvaraju biti više sličan svijetu naših predaka nego svijetu u kojem se trenutno nalazimo.

5.3. Milka Tica - *Sunčeva djeca*

Zbirka priča-legendi *Sunčeva djeca* autorice Milke Tice (1994) donosi nam priče o našim pradjedovima, starim Hrvatima, kako i sam naslov knjige sugerira. Roman karakterizira jednostavan jezik i linearna naracija. Radnja se kronološki razvija i prati različite situacije sedam plemena, počevši od njihovog slavljenja Svevidećeg Boga, što nas podsjeća na našu predanost slavenskoj vjeri. Međutim, njihovo slavlje je razbjesnilo Svevidova starijeg brata Peruna, koji je odlučio kazniti ta plemena. Morana, koja je uvijek osjećala mržnju prema njima, radosno se pridružila Perunu u toj namjeri. Kako bi se osvetili plemenima, Perun i Morana donijeli su oštru zimu.

Opis Bugine težnje za novim mjestom nastavlja se u pripovijesti: - *Ne bojte se. Samo sam sanjala. Usnila. Čudni snovi Javi mi se duh pradjedova reći ću Duh Naš. Kao jeka od planina govorio je: „Ja, duh vaših pradjedova, opominjem Rasrdili ste Peruna i Moranu, stoga siđite s ovih planinskih vrhova. Pođite tamo gdje rijeke silaze. Slijedite ih. Dovesť ću vas do dalekog kraljevstva i poglavara mnogih plemena, rečenog kralj. Tu ćete zastati i potkrijepiti se za novi put. Kad dođe vrijeme, pozvat ću vas trenutak. U vašu zemlju. Zemlju sunca koju ću ti Bugo, pokazati. Ako ne pođete, skončaćete svi. Ne posustajte.. Bit ću s vama.' -I pokaza mi Duh Naš novu domaju. Puna je sunca, planina i ravnica. A sterc se do ruba velike vode.* (Tica 1994:22).

Sedam plemena uputilo se prema hrvatskoj regiji Bijela u potrazi za novim domom. Oni su osjetili snažnu vezu s tom zemljom i njenim stanovnicima. Nakon sukoba s Francima, kralj Samo zabranio je Kluku, Lobelu, Kosencu, Muhlu, Hrvatima, Tugama i Bugama daljnje kretanje. Međutim, Buga nije bila zadovoljna takvim ishodom; bila je uvjeren da moraju nastaviti putovanje prema obećanoj zemlji. U isto vrijeme, Avare je zahvatila mržnja prema

bizantskom caru Herakliju, koja je vršila pritisak sa svih strana. Avari su pustošili, razarali i pljačkali sve što su imali priliku. Heraklije je poslao svoje veleposlanike u Bijelu Hrvatsku kako bi zatražili pomoć kralja Sama u bitci, jer je očajnički trebao podršku. U zamjenu za sudjelovanje u borbi, Heraklije je obećao kralju Samu provinciju Dalmaciju. Hrvati su prihvatili bizantski poziv koji ih je doveo u njihovu Sunčanu zemlju, dok kralj Samo nije mogao otputovati zbog gubitka mnogih vojnika u sukobu s Frankima. U snu je Buga saznala da nova zemlja zahtijeva tri otkupne žrtve. Tako su Lobel, kojeg je prevarilo božanstvo Volos, Kluk, kojeg je prevario bog Svevideći, i sama Buga, koju je oteo Vodan, postali prve tri žrtve. Nakon tog događaja, sam Svevišnji se ukazao pučanstvu i izjavio da su žrtve iskupile nesreću i da je prokletstvo prognanika skinuto. Nekoliko dana kasnije, uspjeli su stići do sunčane zemlje koja se prostirala uz obalu mora.

Prema Kos-Lajtmanu i Hranjcu, u djelu *Sunčeva djeca* primjećuju se sastavnice historiografsko-legendarnog interteksta, iako autor ne navodi izričite izvore. U djelu se pojavljuju historiografske teme poput Avara, njihovog vođstva i ratovanja, kao i geološki pojmovi. Također, kroz cijelo djelo vidljive su maštovite teme koje se odnose na različite mitološke likove i entitete poput Svevida, Peruna, Morane, Babe Roge, Volosa, Vodana, Lade, Slave, Arine, Radogosta, Vensne, Sunca, Leđana, vila, vilenjaka i patuljka Maljuzića, te Svarožića (Kos-Lajtman i Hranjec, 2011:142). Ovi temeljni motivi su neraskidivo povezani u motivsko-tematsko tkivo djela. "Sunčeva djeca" sadrži veliki dio hrvatskog folklora i ima značajnu ulogu u očuvanju svijesti o podrijetlu naroda. Osim toga, knjiga ima i obrazovnu komponentu jer pruža uvid u mit o nacionalnom podrijetlu te predstavlja niz likova iz slavenske mitologije..

Zbog naglaska na nacionalnom podrijetlu i vremenu u kojem je objavljena, Kos-Lajtman i Hranjec kažu da je ova knjiga posvećena svim prognanicima, jer autorova posveta na kraju knjige kaže:-(...) *Odjednom , beskućnici su se pojavili u mom kućanstvu. poput drevnih predaja koje je prepričavala moja mama Iva I. (...) Kao prognaniku, ovu knjigu posvećujem ti s ljubavlju.* (Kos–Lajtman i Hranjec, 2011:142).

5.4.Snježana Grković-Janović-*Striborovim stazama*

Roman *Striborovim stazama* (1997) nastao je prema uzoru i iz poštovanja prema našoj najistaknutijoj interpretatorici staroslavenskog folklora Ivani Brlić–Mažuranić i njezinu djelu *Priče iz davnine*. Pojavio se osamdeset godina nakon distribucije formatnog teksta. Glavna sastavnica izvornih Striborovih staza definitivno je ispreplitanje likova i radnji s onima iz

djela Priče iz davnine, a te ga je nemoguće tumačiti bez aludiranja na spomenuto djelo Ivane Brlić-Mažuranić (Kos-Lajtman i Hranjec, 2011:142). Ovaj roman sadrži mnogo nevjerojatnog intertekstualnog materijala. Od uzroka do posljedice, radnja je kružna i razgranata. Ana Pintarić ističe razliku između vanjskog i unutarnjeg vremena te stvarnog i imaginarnog svijeta. Iako je mlada djevojka Jelica u carstvu fantastike provela dvije zime, dva proljeća, dva ljeta i dvije jeseni, u stvarnom svijetu je bila odsutna, odnosno spavala je samo tri dana (Pintarić, 2003:18).

Početno i završno poglavlje romana, nazvani "Odlazak" i "Povratak", događaju se u stvarnom svijetu. U prvom odlomku knjige spominje se izraz "debela knjiga na čijim su koricama bile ispisane Priče iz davnina", koji otvara priču (Grković-Janović, 1997:8). Nakon smrti majke, Jelica pronalazi utjehu u čitanju Kosjenke koju joj starija sestra čita. Ubrzo Jelica zaspi i započinje svoje putovanje u maštoviti svijet. Sljedeća poglavlja odvijaju se u Drugom svijetu, u svijetu Priča iz davnina. Svako poglavlje, prema Kos-Lajtman i Hranjec (2011:142), predstavlja jednu stanicu na Jeličinom putu prema ozdravljenju nakon traumatičnog gubitka majke. Jelica se povlači u svoju imaginarnu stvarnost kako bi se osjećala sigurno i zaštićeno jer ne može prihvatiti i razumjeti teške okolnosti s kojima se suočava (Pintarić, 2003:19).

Vila Kosjenka dočekuje Jelicu na Drugom svijetu i pomaže joj da otkrije svoje "drugo ime", Vrijesku, koje je povezano s biljkom vrijeskom koju je Jelica brala sa svojom umrlom majkom (Grković-Janović, 1997:14). Sedam zasebnih poglavlja u knjizi, nazvana po različitim junacima ("Kosjenka", "Neva Nevica", "Toporko", "Ribar Palunko", "Jagor", "Malik Tintilini" i "Stribor"), otkrivaju osnovnu premisu romana. Pintarić (2003:21) sugerira da ti sedam krugova predstavlja putovanje Vrijeske s istoka prema zapadu, što se može vidjeti na zemljovidu. Broj sedam ima biblijsko značenje i simbolizira prijelaz iz poznatog u nepoznato, slično onome što je Jelica doživjela kada je kročila na Drugi svijet. Također se može povezati s kulminacijom vremena i smakom svijeta, što je relevantno za Jeličino putovanje i njezinu želju za još jednim susretom s majkom (Pintarić, 2003:21).

Uz upoznavanje novih likova koji su blisko povezani s likovima iz Ivane Brlić-Mažuranićevih Priča iz davnina, autorica također opisuje i daljnji razvoj poznatih junaka. Lica poznatih junaka prikazuju prolazak vremena od trenutka objave *Priča iz davnina* do romana Striborove staze. Na primjer, Neva Nevičica postala je majka dva sina, Javora i Jasena; Toporko je ostario, župančići su postali župani, Jagor je iz dječaka izrastao u mladića, a Malik je također ostarjeo. Svi oni pomažu Vrijeski u njezinom putovanju Drugim svijetom,

suočavajući se s negativcima poput Bjesomara i njegovih bjesova kako bi zaštitili Vrijeskin put do odredišta - Striborovog kraljevstva i njene majke. Tako se otvara i prostor za Treći svijet, poznat i kao svijet vječnosti, koji uključuje likove poput Potjeha, Svarožića, Potjehovog i majke Vrijeske. Taj svijet je najtajanstveniji, a još nitko se nije vratio iz njega. Međutim, na kraju romana, Vrijeska koristeći svoju snagu volje, uspijeva doživjeti posljednji susret, ali i još jedan rastanak s majkom. Jelica se tada budi u stvarnom svijetu sa samo ružičastim biserom koji joj je majka dala kao uspomenu na Drugi svijet.

Kos-Lajtman i Hranjec(2011.) navode: „kako se u ovom romanu radi o dvostrukoj reprezentaciji slavenskih mitoloških elemenata jer, kao što je nemoguće čitati *Priče iz davnine* bez poznavanja slavenske mitologije, tako je nemoguće čitati i Striborove staze bez poznavanja podloge *Priča iz davnine*, a samim tim i bez poznavanja slavenske mitologije. Također, naglašavaju koliko je izraz „u snu koji je bio istinit“ ključan jer služi kao sažetak cijelog romana. *Striborovim stazama* roman je koji, koristeći potencijal *Priča iz davnine*, prikazuje priču o dječjoj sadašnjosti, ali i pripovijeda o Pričama iz davnine. Kroz cijeli tekst San se javlja kao Istina, Drugi, nestvarni svijet kao stvarni svijet, Vrijeska kao Jelica itd“. (Kos-Lajtman i Hranjec, 2011:144).

5.5.Lidija Bajuk-Pecotić-Kneja

Kneja (1999.) je roman koji obiluje elementima slavenske mitologije i hrvatske kršćanske tradicije. Sam naslov djela ukazuje na njegovu tematsku povezanost s prirodom i mitskim svijetom. Marjanić (2006:169) tumači "kneju" kao staroslavenski pojam koji se odnosi na gustu šumu smještenu na vodenom tlu. Kroz priču pratimo život Janje, mlade djevojke koja odrasta u selu uz rijeku Dravu. Janja je neobična u očima seljana i suočava se s njihovim neprijateljstvom zbog svoje navodne opasnosti koju su povezali s njezinim čudesnim preživljavanjem utapanja u Dravi. Istina je da ju je zaštitila vila Zlatokrila i postala joj posestrima, pružajući joj podršku u svim situacijama. Posebno je pomogla Janji kad je započela zabranjenu romansu s Vančekom, sinom zlog vodenjaka. Vanček je biće koje pripada svijetu vodenjaka i mora uspostaviti ravnotežu između ljudskog i demonskog svijeta. Usprkos očevom protivljenju i zahtjevu da Janju utopi kako bi vodenjak mogao imati ženu, Vanček odlučuje napustiti svoj vodeni svijet i postati sluga Janinih susjeda. Vanček i Jana vjenčaju se i zajedno prolaze kroz niz dramatičnih događaja dok putuju prema "mirisnoj kneji", dvorcu koji simbolizira mir i sklad (Bajuk Pecikotić, 2002:85). „Tri interteksta – mitološki, kršćanski i folklorni – prisutna su u *Kneji*“, ističu Kos-Lajtman i

Hranjec(2011:145),“tvoreći osebujan bajkovito–poetski tekst. Krišćanski intertekst prvenstveno je prisutan kroz tematizaciju krišćanskih blagdana i običaja vezanih uz njih, kao i folkloristička tematizacija drevnog seoskog života u Međimurju, prikazi seoskih poslova i običaja vezanih uz događaje u obitelji.“

„Mitološki intertekst je jasno vidljiv iz samih nositelja, vodenjak i vila. Vodenjaci i vile mladome su čitatelju dobro poznati likovi. Autor povezuje čitatelje sa zamršenijim mitskim svjetovima i vjerovanjima naših predaka čineći ih glavnim protagonistima u *Kneji*. Kao rezultat toga, osim njih, susrećemo i razne druge slavenske mitološke figure, uključujući bjesove, vještice, zmajevе, božica Lada itd. Postavljanjem tih pojedinaca u okvire narodnih vjerovanja i običaja, predstavljen svijet dobiva s jedne strane element folklorističke autentičnosti, a s druge prelazi u kategoriju fantastične književnosti“ (Kos-Lajtman i Hranjec,2011:144).

Djelo je strukturirano u dvanaest bajkovitih priča, pri čemu prva priča nosi naslov "Proljeće". Ovaj naslov ima dublje značenje jer proljeće ima važnu simboliku za stare Slavene, označavajući početak nove godine i obnavljanje prirode. Autorica Marjanić(2006) ističe da se djelo *Kneja* može čitati kao interpretacija Belajevе knjige *Hod kroz godinu: mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja*, koja se bavi proučavanjem narodnih običaja i vjerovanja u Hrvatskoj.

Sukob između glavnog lika Vančeka i njegovog oca, koji je Vančeka pronašao kao malo dijete u košarici, otvara mogućnost da je Vanček izgubljeni blizanac Jane. Vanček, iako je sin vodenjaka, u djelu *Kneja* tumačen je kao personifikacija zelenog Jurja, praslavenskog božanstva vegetacije koje simbolizira plodnost i rast. Vančekovo bajkovito putovanje ima svoje epicentar u incestuoznom vjenčanju blizanaca, koje simbolizira plodnost zemlje.

Motivi kao što su Vančekovo nestajanje s približavanjem jeseni, njegovo vraćanje tijekom fašnjeka (poklada) te susret s Janom na Jurjevo odražavaju kretanje zelenog Jurja kroz godišnje doba i povezani su s mitskim i folklornim vjerovanjima. Ova simbolika produbljuje bajkoviti element djela i stvara vezu s bogatom tradicijom slavenske mitologije i narodnih običaja.

Vjenčanje se događa na Ivanje u posljednjem, dvanaestom poglavlju *Kneje*. Jedino odstupanje od Belajevе rekonstrukcije bajkovite pozadine jest što incestuozno vjenčanje ne završava njegovom smrću Vančeka, kao što se dogodilo zelenom Jurju. Tako Marjanić *Kneju* opisuje kao ilustraciju književnog univerzuma s jakim folklorističkim i etnološkim

utemeljenjem. Temeljno objašnjenje etno-eko književnosti je da je ona proizvedena znanstvenim diskursom koji se temelji na etnološkom folkloru.

5.6. Jasna Horvat -*Krijesnici*

Krijesnici su knjiga za djecu koja obiluje likovima i mitovima iz slavenske mitologije (2009.). Autorica tvrdi da je sav mitski sadržaj ove knjige izveden iz djela *Kneza Zorana* Dragutina Nemeta, koja su izašla 1925. (Horvat, 2009:7). Prema Kos-Lajtman i Hranjec (2011.) priča je podijeljena u tri dijela, koji naglašavaju značaj legendarnog broja tri. Ovi dijelovi odgovaraju trima glavnim avanturama glavnih likova dok putuju kroz mitološki svijet. Devet poglavlja, po jedno za svaku od dvije polovice, prate Nemetu dok stvara gore spomenuto djelo.

U priču nas uvode dvoje mladih, Slaven i Iris, koji nose staroslavenska mitološka imena. Njihov odnos na početku ima karakteristike stereotipnog muško-ženskog odnosa, no s vremenom se razvija i prelazi granice tih uloga. Između Slavena i Iris postepeno se stvara duboko prijateljstvo koje nadilazi spolne stereotipe. Unatoč povremenim svađama i nesuglasicama, ova dvojica mladih počinju razvijati međusobno poštovanje i duboku povezanost. Njihova veza postaje simbol prijateljstva koje se gradi na razumijevanju, podršci i prihvaćanju jedno drugog. Kroz svoje putovanje, Slaven i Iris uče važnost cijenjenja jedinstvenosti i različitosti svakog pojedinca. Njihova priča nas podsjeća da prava vrijednost leži u međusobnom razumijevanju i povezivanju, te da prijateljstvo može prevladati sve predrasude i stereotipe. (Peti-Stantić, 2009:216).

U današnjem Osijeku, predivnom gradu bogate povijesti i kulture, priča započinje s malim dječakom Slavenom. Slaven, živahno i radoznalo dijete, luta ulicama svog rodnog grada, puno mašte i avanturističkog duha. Dok se vraća kući nakon sata gitare, primijeti tajanstveni kamen na tlu. Slaven zaokupljen mislila bacio je kamen koji se razbio na dva jednaka kamenčića. Intrigiran tim otkrićem, Slaven instinktivno udara jedan komadić kamena o drugi. U trenutku udarca, događa se nevjerojatan preobražaj. Slaven se i njegova prijateljica Iris, koja je bila s njim, iznenada nalaze u jednom posve drugačijem svijetu - svijetu drevne slavenske mitologije. Osjećaj čarolije i mistike ispunjava zrak dok Slaven i Iris upoznaju fantastične likove i bića iz slavenskih legendi. U tom čudesnom svijetu, vrijeme i prostor gube svoje uobičajene granice. Slaven i Iris postaju putnici kroz mitološka kazivanja i avanture. Njihov put vodi ih duboko u šumu i na vrhove planina, gdje susreću vile, vilenjake, vodenjake i ostala tajanstvena bića. Svaki korak ih sve više povezuje s bogatom baštinom slavenske mitologije.

Dok istražuju ove mistične predjele, Slaven i Iris suočavaju se s izazovima i opasnostima, ali zajedno svladavaju sve prepreke. Njihov odnos se razvija između prijateljstva i dublje povezanosti. Slaven i Iris postaju nerazdvojni saveznici, podržavajući jedno drugo u svim avanturama i otkrivanjima koje proživljavaju. Kroz svoje putovanje kroz mitološki svijet, Slaven i Iris otkrivaju sve tajne slavenske mitologije. Susreću vile koje štite prirodu i nagradjuju dobra djela, ali i susreću vještice koje dolaze na svijet kada se rodi novo dijete. Svaka nova priča i susret s mitološkim bićima donosi im dublje razumijevanje svijeta oko njih i važnost ljubavi, hrabrosti i poštovanja prema prirodi i drugima. Uz svaki korak na svom putu, Slaven i Iris rastu i razvijaju se kao osobe. Njihova avantura postaje poučna i inspirativna, podsjećajući nas na snagu mašte i istraživanja te važnost očuvanja kulturnog naslijeđa i mitološke baštine. Na kraju njihovog putovanja, Slaven i Iris vraćaju se u svoj svijet s mnogo više razumijevanja i zahvalnosti prema bogatstvu slavenske mitologije. Njihovo iskustvo oblikuje njihovu perspektivu i otvara vrata za daljnje istraživanje i otkrivanje tajni koje svijet ima za ponuditi.

Prema Kos-Lajtmán i Hranjec(2011.), riča o Slavenu i Irisu postaje podsjetnik da uvijek trebamo održavati živom maštu i otvorenost prema svijetu oko nas. Kroz priču o njihovom putovanju kroz mitološki svijet, autori nas potiču da uživamo u čarobnim pričama i da očuvamo i njegujemo bogatu kulturu i mitološko naslijeđe koje oblikuje naš identitet i razumijevanje svijeta.

-Mama je ruke podigla visoko iznad glave i udarila jednim kamenom o drugi. Slaven je zatvorio oči. Očekivao je najgore. Međutim, soba je bila posve jednaka kao i prije, a mama se i dalje veselo smijala. (...) Slaven je bez riječi spremio svoje čarobne kamenice, Uvjerio se kako čaroliju kamenica može doživjeti samo onaj koji vjeruje (Horvat, 2009:78).

Između dvaju opisanih svjetova uz Slavenu i Iris mogu se kretati samo Krijesnici, dobri kućni duhovi po kojima je djelo nazvano. Stalno su uz Slavenu i, unatoč tome što su vrlo zločesti, rutinski ga savjetuju i zvonkim ga glasovima upozoravaju na opasnosti. Igraju značajnu ulogu u legendarnom svemiru kroz koji vode likove. Djelo je ispunjeno poznatim slavenskim mitološkim slikama, uključujući bjesovi, suđenice, Crnbog, Svarog, Morana, vile, Vodan, Perun, Živu, Vida, Svevid itd. Uz mitologije autorica uključuje i neke motive iz hrvatskih i avarskih legendi.

Dok su Slaven i Iris istraživali čarobni svijet slavenske mitologije, njihovi putovi su ih doveli do neočekivanog susreta s dvojicom Avara po imenima Bajan i Dibar. Ovi Avari su

bili izviđači avarskog plemena koje je smišljalo osvajanje planine Sova, mjesta koje je bilo izuzetno važno za Slavene. Iris je prva primijetila prisutnost Bajana i Dibara dok su se šuljali kroz gustu šumu. Osjetila je da nešto nije u redu i odlučila je obavijestiti Slavenu o svojim sumnjama. Kada su se ponovno sastali, podijelili su informacije koje su skupili o planovima Avara.

Shvatili su da su Bajan i Dibar izuzetno opasni i da bi osvajanje planine Sova imalo katastrofalne posljedice za njihov svijet. Odlučili su poduzeti sve što je potrebno kako bi zaustavili Avarska plemena u njihovim zlim namjerama.

Slaven je smislio plan i pomoću roja komaraca koje je držao u terariju privremeno onesposobio Avare (Horvat, 2009:161). U knjizi se spominju Srdan, Prvan, kneginja Sunčanica, vojvoda Zlomisir i drugi likovi. Osim po vremenu i mjestu radnje, mitski svijet u cjelini razlikuje se od stvarnog svijeta i po tome što ima određenu strukturu u kojoj su borbe dobra i zla znatno očitije nego u stvarnom svijetu. Autorica daje svrhu Slavenovim i Irisinim putovanjima u alternativne svjetove dajući im odgovornost da pomognu silama dobra u nadmudrivanju i porazu sila zla. "Ovo također daje inspiraciju za uvođenje fantastičnog svijeta u roman". (Kos-Lajtman i Hranjec, 2011:83).

Roman također uključuje „Mali rječnik manje poznatih riječi“ i „Tumač“, u kojim autorica raspravlja o širokom rasponu dodatnih idioma, koji objašnjava imena, kao i nove tehnološke inovacije poput mp3 playera, kao i dijelovi grada Osijeka. Krijesnice autorica naziva „dobrim duhovima koji žive u poljima i nalaze se u blizini svakog naselja. Oni se bore protiv demonskih sila. Na raskrižju krijesnice čekaju zle duhove. Čuvaju ih do prvih pijetlova, a onda napadaju. Oni obično nadmašuju zle duhove jer su jači od njih. Kos-Lajtman i Plantak (2012:81) smatraju da se ovakvim uvrštavanjem suvremenih tehničkih dostignuća u knjigu još više ističe staroslavenska mitologija. Autorica koristi brojne strategije kako bi zaokupila mladog čitatelja. Ciljana publika ove knjige su mladi jer su glavni likovi u toj dobi. Protagonisti, Slaven i Iris, suočavaju se s nizom svakodnevnih problema s kojima su čitatelji nedvojbeno upoznati. Ti problemi uključuju školske obveze poput testova i ispitivanja, ali i složene odnose s prijateljima i roditeljima. Autorica izražava empatiju prema njihovim poteškoćama, što čitateljima omogućuje da se lako poistovjete s njima.

Slaven i Iris kreću na uzbudljiva putovanja koja im omogućuju otkrivanje vjere naših predaka i povezivanje s bogatom mitologijom. Čitatelji, koji već imaju neko znanje o grčkoj i rimskoj mitologiji, mogu usporediti i povezati te mitološke elemente s onima koje otkrivaju u romanu.

To stvara zanimljivu paralelu i omogućuje čitateljima da produbljuju svoje razumijevanje i povezanost s mitološkim svijetom. Ova zamjena perspektive i povezivanje s našom vlastitom mitologijom pruža čitateljima jedinstveno iskustvo, potičući ih da razmišljaju o vlastitim korijenima i tradiciji. Kroz avanture Slavena i Iris, čitatelji stječu uvid u vrijednosti i mudrost naših predaka te razvijaju osjećaj ponosa i pripadnosti svojoj kulturi.

Krijesnici su priča koja mlade čitatelje uči o nizu božanstava i drugih nadnaravnih bića iz slavenske mitologije o kojima se baš zbog toga rijetko govori u školskim udžbenicima. Prikaz glavnog lika kao autopoetičkog pojma koji osporava motiv razvoja radnje naglašavaju Kos-Lajtman i Plantak. Autor potiče čitatelja da se drži istih načela budući da je Slaven hrabar, snažan i uporan u ostvarenju svojih ciljeva. Stoga je Slavenova tvrdnja da je snaga uma najvažnije oružje za pobjedu u bitci posebno značajna jer zahvaća bit protagonista i moralno-edukativne poruke namijenjene mladim čitateljima (Kos-Lajtman, Plantak, 2012:82).

5.7. Zdenko Bašić – *Sjeverozapadni vjetar*

Knjiga *Sjeverozapadni vjetar* (2011.) autora Zdenka Bašića, talentiranog hrvatskog umjetnika, predstavlja pravo blago priča iz usmene predaje. Kroz svoju umjetnost, Bašić(2011.) je istraživao dubine mitološkog svijeta i prikupljao raznolike elemente kao što su tekstovi, kostimi, lutke, fotografije i skice. Njegova inspiracija crpi iz okoline koja ga je okruživala u djetinjstvu te iz priča koje mu je s ljubavlju prenosila njegova baka.

Sjeverozapadni vjetar nas vodi na putovanje kroz priče o vilama, vilenjacima, vodenjacima, vješticama, goblinima, mračnim bićima i ostalim nadnaravnim stvorenjima prisutnim u hrvatskoj i slavenskoj narodnoj mitologiji. Autor naglašava da su ova bića nekada bila duboko ukorijenjena u vjerovanjima ljudi, koji su im iskazivali poštovanje. Vile su bila posebno važne u tim vjerovanjima, nagrađivale su dobročinstva i bila su prisutne u životima ljudi. Međutim, isto tako su kažnjavale okrutnost i nepravdu koje su iskazivane prema njima. Bašić(2011.) nam otkriva priče o tri vile Suđenice, koje se pojavljuju kad novorođenče provede prvu noć u kući, rasplitajući niti sudbine i svjedočeći o životu djeteta od začeca pa sve do smrti. Osim toga, vještice su prikazane prema tradicionalnom vjerovanju i pozdravljaju svako novorođeno dijete, imajući moć utjecaja na smjer njihovog života i trenutak njihove smrti.

Bašićeva umjetnost, prema Lidiji Bajuk Pecotić, izražava iznimnu ekspresivnost, nalik poeziji i ritmu bajalica. Kroz svoje slike, autor stvara prostor za čaroliju pričanja priča i oživljava misterije svijeta vile. Njegove slike prenose osjećaj neizvjesnosti, tajanstva i

iznenađenja, povezujući nas s dubokim korijenima naše kulture i priče koje smo čuli oko ognjišta.

Sjeverozapadni vjetar nas poziva da zavirimo u prirodu i pronademo čuda i čaroliju koja se krije u mitološkom svijetu. Autor nas potiče da obnovimo svoju svjesnost i povezanost s prirodom, da ponovno čujemo tišinu šume i vidimo ljepotu koja nas okružuje. Kroz ove priče i slike, Zdenko Bašić nas podsjeća na važnost očuvanja mitološke baštine i našeg naslijeđa koje se prenosi s generacije na generaciju.

Bašić opisuje i muške i ženske vile, kao i biće iz vilinskog roda po imenu Vilovnak. Oni su obično ljudska djeca rođena u blizini špilje ili vilinske šume. Ova su djeca od malih nogu imala posebnu vezu s prirodom, posebice šumom. Ti su mladići također imali izliječene ruke, odličan vid, sluh koji je mogao uhvatiti i najslabije zvukove i istančan njuh. Zbog toga su ih se ljudi bojali i poštovali su ih. Kako bi ih noću posjećivale vile, dobile su nadimak „vile“. Princ vila zvao se Vilovnak. Ovo stvorenje podsjeća na bajku Tomicu iz bajke Ivane Brlić-Mažuranić. Svijet vila pridaje veliku važnost cvijeću. (Bašić, 2011:18).“ Bašić daje opise, funkcije i osobitosti svakog cvijeta. Kao rezultat toga, zumbul najavljuje dolazak vilinskog naroda, dok visibabe najavljuju kraj zime i buđenje vilinskog carstva. Ukopavanje ispod lukovice jedna je od najznačajnijih funkcija cvijeća. Vilinsko stvorenje može umrijeti zbog tuge ili bijesa. Njihovi sićušni leševi zakopani su ispod lukovica zvončića kako bi se mogli ponovno pojaviti na proljetnom suncu. Zbog toga se zvončić smatra svetim cvijetom u vilinskom svijetu. Osim toga, svaki cvijet dom je minijaturnog vilinskog stvorenja, u skladu sa staroslavenskim konceptom da biljke imaju dušu i da ih kao takve treba štovati. Knjiga govori i o svijetu vila i o bićima noći i sumraka. Pravi oblik stvorenja poznatih kao „tamni“, koji vrebaju u mraku i posjećuju domove s polja i šuma u sumrak, nije poznat. Ponekad sve što je netko mogao vidjeti kroz prozore bile su njihove svjetlucave oči“. (Bašić, 2011:45–56). Odrasli muškarci su ih izbjegavali i bježali od njih jer su bili posebno opasni za mlade i trudnice. Slično kako Sučić(1943.)“ opisuje opake patuljke, stvorenja prije svega love male djevojčice i malu djecu; osobito noću, uzimaju dječake i lijepe djevojčice iz njihovih kolijevki. Stvorenje poznato kao „mračni čovjek“ je ono koje noću posjećuje raspadajuće zgrade, napuštene ulice i slabo osvijetljene hodnike. Unatoč tome što se ne može vidjeti, ipak se može čuti, osjetiti i uhvatiti. Kako bi čovjeku ukrao dah i ugušio ga, uvijek se pojavljuje dok on ili ona spava“ (Sučić,1943:26). Mura, stvorenje koje podsjeća na damu, spremno je napasti svoj plijen u sjeni na prijelazu. Njezin prekrasan izgled poziva na san. Ulazi u san osobe i iscrpljuje ga da bi se hranila. Ljudi se obično bude pospani i blijedi, a na kraju se i

razbole. Možemo prepoznati slavensku božicu zime i smrti, Morana ili Mora. Etimologija imena pokazuje odnos. Sučić navodi da se smatralo da more vrebalo i ubija ljude i stoku, noću se podvlači pod kuće i proždire duhovno slabe dječake i djecu. Usamljena figura poznata kao vodeni čovjek obitavala je u dubljim potocima u gradu, uz jezero ili u rukavcima rijeke(Sučić,1943:37). Bio je prekriven krznom, imao je dugu kosu i bradu. Budući da je vodeni čovjek bio tako moćan i mogao je udariti i odvući čovjeka pod vodu, nitko se nije usudio potražiti bogatstvo za koje se pričalo da se krije u njegovoj podvodnoj špilji. Noću bi usamljena čudovišta izronila iz rijeke i svojim zovom tri puta zvala čovjeka, donoseći mu smrtonosnu sudbinu. Nakon trećeg poziva, čovjek bi očajnički trčao preko polja i kroz šume, pokušavajući izbjeći kobnu sudbinu. Na kraju bi se predao, zaronio u jezero i nestao u vodenoj tami, utopivši se zauvijek.U ovom liku jasno se može razaznati staroslavenska mitska figura poznatu kao vodenjak, demona koji mami ljude u svoje vodeno područje. Autor na kraju knjige s nama dijeli svoje trenutno iskustvo. Primjećuje se da je iznjedrena nova generacija koja je izgubila sposobnost osluškivanja tišine i prepoznavanja ljepote šume. Zbog njih vilinski narod je otišao s naših prostora, što je dovelo do niza nepovoljnih godina. Međutim, on potiče čitatelje da obrate pozornost na svoje okruženje i pronađu čuda i misterije vilinskog carstva.

6. ZAKLJUČAK

Ovaj diplomski rad nas je odveo na putovanje kroz svijet mitova i legendi te njihovu ulogu u književnosti. Kroz sve dijelove istraživanja, jasno je postalo da mitovi imaju snažan utjecaj na ljudsku kulturu i kolektivno pamćenje. Oni su duboko ukorijenjeni u našim tradicijama i predstavljaju bogata baština koja se prenosi s jedne generacije na drugu. Prvo smo istražili mitološke motive i njihovu ulogu u književnosti. Uvidjeli smo da mitološki motivi služe kao snažni alati za izražavanje univerzalnih tema i ideja. Oni omogućuju autorima da prenesu dublje značenje i da se povežu s čitateljima na emocionalnoj i intuitivnoj razini. Također smo proučili primjere mitova i legendi kao što su legenda o Buri, legenda o Đulinom ponoru i priča o kraljeviću Marku. Kroz analizu tih primjera, vidjeli smo kako su mitovi preoblikovani i prilagođeni u književnosti, stvarajući nove narative i priče. Nadalje, istražili smo radove nekih poznatih autora koji su koristili mitološke motive u svojim djelima. Petar Zoranić je u svom romanu *Planine* prikazao prirodu kroz mitološke motive, stvarajući slikovite opise planinskog krajolika. Ivan Gundulić je u svom epu *Osman* koristio mitološke motive kako bi prikazao moralne sukobe i borbu između dobra i zla. Ivan Brlić Mažuranić je kroz *Priče iz davnine* donijela bogatu zbirku mitova i legendi iz hrvatske tradicije, čime je očuvala i prenijela kulturno nasljeđe na nove generacije. U drugom dijelu istraživanja smo se usredotočili na prisutnost mitova u suvremenoj priči. Analizirali smo radove različitih autora poput Nade Iveljić, Sunčane Škrinjarić, Milke Tice, Snježane Grković-Janović, Lidije Bajuk-Pecotić, Jasne Horvat i Zdenka Bašića. Svi ovi autori su na svoj način koristili mitološke motive kako bi stvorili zanimljive priče koje istražuju teme kao što su identitet, ljubav, snaga i borba između dobra i zla. Njihova djela svjedoče o trajnosti mitova i njihovoj sposobnosti da se prilagode suvremenom kontekstu. Kroz ovo istraživanje, dublje smo razumjeli kako mitovi i legende oblikuju i obogaćuju književnost. Oni su neiscrpni izvor inspiracije i simbolike koji premošćuju vremenske i kulturne granice. Proučavanje mitova u književnosti nam omogućuje da produbimo naše razumijevanje ljudske prirode, vrijednosti i iskustva. Nadalje, istraživanje ove teme može nas odvesti u nove perspektive i otkrića o utjecaju mitova u književnosti. Kroz daljnje istraživanje možemo istražiti mitove drugih kultura i njihovu međusobnu interakciju u književnosti. Također, proučavanje mitova u suvremenoj književnosti može nam pružiti uvid u to kako se tradicionalni mitološki motivi prilagođavaju i reinterpretiraju u suvremenim pričama. U konačnici, zaključujemo da mitovi i legende ostaju neodvojivi dio književnosti i da su njihova univerzalna i trajna značenja od vitalnog značaja za naše razumijevanje svijeta i samih sebe.

LITERATURA

1. Anderson, Benedict,A.,(1990), *Nacija: zamišljena zajednica – razmatranja o porijeklu i širenju nacionalizma*, Školska knjiga, Zagreb.
2. Bacalja, R. i suradnici., (2017), *Mit i dječja književnost*, Zagreb, Hrvatski pedagoško-književni zbor.
3. Bajuk Pecotić, L. (2011), *Dugovječne vjetrovite priče s obronaka Medvednice i Samoborskog gorja*. U: Bašić, Z. (2011). *Sjeverozapadni vjetar*. Zagreb: Planetopija, 6-7.
balkanoloških, Sarajevo.
4. Bašić, Z., (2011), *Sjeverozapadni vjetar*, Zagreb: Planetopija.
5. Belaj, V (2007), *Hod kroz godinu*. Mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja. Zagreb: Golden Marketing - Tehnička knjiga.
6. Belaj, V., (1998), *Hod kroz godinu - Mitska pozadina hrvatskih narodnih običaja i vjerovanja*, Golden Marketing, Zagreb
7. Biti, V. (2000), *Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije*. Zagreb: Matica hrvatska.
8. Brlić-Mažuranić, I. (2010). *Priče iz davnine*. Zagreb: Školska knjiga
9. Bošković–Stulli. M (1997),*Stoljeće hrvatske usmene proze*, Zagreb: Matica hrvatska.
10. Bošković, I. (2009). *O romanima Sunčane Škrinjarić*. *Zlatni danci 10 - Život i djelo(vanje) Sunčane Škrinjarić*. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa / Ana Pintarić (ur.). - Osijek : Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (Filozofski fakultet) i Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu , 2009. 15-37.
11. Botica,S.(1995.),*Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Zagreb:Školska knjiga
12. Botica, S., (2013), *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Zagreb, Školska knjiga.
13. Bracewell, W., (2005), *Ponosno ime hajduka: odmetnici kao dvoznačni junaci u balkanskoj politici i kulturi u: Jugoslavija i njeni povjesničari*, Srednja Europa, Zagreb.
14. Brkić Vučina, M. (2013), *Noćno lice žene*. Zagreb: Slap.
15. Cavendish T. i Ling O.,(1988) *Mitologija - ilustrirana enciklopedija*, Mladinska knjiga, 2. izdanje, Zagreb

16. Crnković, M. (1970), *Ivana Brlić Mažuranić i hrvatska dječja književnost*. Zbornik radova o Ivani Brlić Mažuranić. Zagreb: Mladost.
17. Crnković, M. (1980), *Dječja književnost*, Zagreb: Školska knjiga
18. Čamić, E., (2012), *Nacionalne mobilizacije i politički mitovi u ratovima u bivšoj Jugoslaviji u: Politički mitovi*, TIM press, Zagreb, str. 80. – 92.
19. Ćurčin, I. (1954), *Moderna američka poezija*, LMS, CXXX, CCCLXXIII, 2, str. 158-167
20. Dragić, M. (2017), *Vile u tradicijskim pričama šibenskoga i splitskog zaleđa*, *Godišnjak Titius*, vol. 10, br. 10.
21. Fališevac, D. (2007), *Dubrovnik otvoreni i zatvoreni grad : Studije o dubrovačkoj književnoj kulturi*, naklada Ljevak
22. Franković, S. (2009), *Narativno i žanrovsko prožimanje mythosa i logosa u romanu „Pisac i princeza“* Sunčane Škrinjarić. *Zlatni danci 10 - Život i djelo (vanje) Sunčane Škrinjarić*. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa / Ana Pintarić (ur.). - Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (Filozofski fakultet) i Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu , 2009. 45-77.
23. Freud, S. (1986), *Budućnost jedne iluzije i drugi spisi*, Zagreb: Naprijed, Zagreb.
24. Gavazzi, M., (1988), *Godinu dana hrvatskih narodnih običaja*, Matica hrvatska, Zagreb
25. Gillis, J., R., (2006), *Pamćenje i identitet: povijest jednog odnosa, u: Kultura pamćenja i historija*, Golden marketing – Tehnička knjiga, Zagreb, str. 196. – 195.
26. Grčić, M., (1988). „Prevodiočeva napomena“, u: Petar Zoranić, *Planine*, prir. J. Bratulić, Zagreb, str. 273–280.
27. Grković–Janović, S. (1997). *Striborovim stazama*, Split: Laus
28. Grmača, D., (2012). „*Petrarkini Trijumfi u Zoranićevim Planinama*“, u: Perivoj od slave. Zbornik Dunje Fališevac, ur. T. Bogdan, I. Brković, D. Dukić i L. Plejčić Poje, Zagreb, str. 113–125.
29. Hormat, J. (2009), *Krijesnici*, Zagreb: Algoritam.
30. Hranjec, S. (2004), *Hrvatski dječji klasici*. Zagreb: Školska knjiga.
31. Iveljić, N. (1996), *Šestinski kišobran*. Varaždin: Katarina Zrinski.
32. Iveljić, N., (1996), *Šestinski kišobran*, Varaždin: Katarina Zrinski
33. Jelčić, D., (1997). *Povijest hrvatske književnosti*. Tisućljeće od Bašćanske ploče do postmoderne, Zagreb.

34. Jolles, A., (2000), *Jednostavni oblici*, Zagreb, Matica hrvatska.
35. Jurčec Kos, K. (2011), Predgovor. U: Bašić, Z. (2011), *Sjeverozapadni vjetar*. Zagreb: Planetopija.
36. Katičić, R. (2005), *Čudesno drvo*. Filologija, No. 45 veljača 2006.
37. Kolumbić, N. (2005). *Najrodoljubivije djelo hrvatske renesanse., u: Poticaji i nadahnuća*. Studije i eseji iz starije hrvatske književnosti, Zagreb.
38. Kos-Lajtman A.; Plantak, N. (2012), *Potterovsko-demonško-mitološka fantastika u suvremenom hrvatskom dječjem romanu – „Krijesnici“* Jasne Horvat i „Luna“ Roberta Naprte. Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa Zlatni danci 13 - Suvremena dječja književnost / Pintarić, Ana (ur.). – Osijek. 2012. 75-95.
39. Kos-Lajtman, A., (2010), *Usmenoknjiževni i mitološki modeli u pripovjednim zbirkama Nade Iveljić*, u: Zlatni danci- Život i djelo(vanje) Nade Iveljić : Zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa / Pintarić, Ana (ur.). - 42 Osijek : Pečuh : Filozofski fakultet, Matica hrvatska, Ogranak ; Filozofski fakultet , 2010. 45-71.
40. Kos-Lajtman, A.; Hranjec, S. (2011), *Staroslavenska mitološka baština kao intertekst u hrvatskoj dječjoj prozi*. u: Četvrti specijalizirani znanstveni skup Rano učenje hrvatskoga/materinskoga/stranoga jezika "Redefiniranje tradicije : dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete" : zbornik / Bežen, Ante ; Majhut, Berislav (ur.). - Zagreb : Učiteljski fakultet Sveučilišta ; ECNSI - Europski centar za sustavna i napredna istraživanja..
41. Kovač, J. (2009), *Gdje se sakrio Perun*. Studentski časopis južne slavistike za jezike, književnosti i kulturu "Balkan Express" Svezak II, br. 3, Goran Lončar (ur.), Zagreb, prosinac 2009.
42. Kravec, O. (2009), *Kraljevina bajkovitih priča: Sunčana Škrinjarić, Jurij Jarmiš, Jurij Vinničuk. Zlatni danci 10 - Život i djelo(vanje) Sunčane Škrinjarić*. Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenoga skupa / Ana Pintarić (ur.). - Osijek : Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku (Filozofski fakultet) i Filozofski fakultet Sveučilišta u Pečuhu.
43. Kulišić,Š. (1979), *Stara Slavenska religija u svjetlu novijih istraživanja posebno*
44. Ledić, F (1969), *Mitologija Slavena: tragovi kultova i vjerovanja starih Slavena*.Knj. I. Zagreb: vlastita naklada.
45. Leger, L. (1984). *Slovenska mitolgija*. Beograd: Grafos.
46. Maleš,T (2017). *Zlatna legenda ili štiva o svecima*, Nova serija 28.

47. Marjanić, S. (2006), *Književni svjetovi s etnološkom, ekološkom i animalističkom nišom*. Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku 2 (2006), 43; 163-186. Zagreb: Institut za etnologiju i folkloristiku.
48. Matić, T. (1970), *Iz hrvatske književne baštine*, Zagreb.
49. Medini, M., (1902), *Povjest hrvatske književnosti u Dalmaciji i Dubrovniku*, Zagreb.
50. Mrdeža Antonina, D. (2009), *Nostalgичno putovanje Petra Zoranića kartom sjećanja*, u: Zadarski filološki dani II. Zbornik radova. Petar Zoranić i njegovi suvremenici, Zadar.
51. Pandžić, V., (2004), *Hrvatske usmene priče*, Školska knjiga, Zagreb
52. Pavličić, P., (1988), *Što je Marulić Zoraniću, a što Hektoroviću?*, u: Poetika manirizma, Zagreb.
53. Pavličić, P., (2006), *Skrivena teorija*, Zagreb.
54. Peti–Stanić, A. (2009), *Krijes krijesili, u predaju nas nosily (pogovor)*. U: Horvat, J. (2009), *Krijesnici*, Zagreb: Algoritam.
55. Pintarić, A. (2003), *U svjetlu interpretacije roman Striborovim stazama*, Osijek: Pedagoški fakultet
56. Ravlić, J. (1970), *More u starijoj hrvatskoj književnosti, u: Rasprave iz starije hrvatske književnosti*, Zagreb.
57. Smiljanić, F., (2009). „*Pjesnikov imaginarij kao konkretan geografski prostor u Planinama Petra Zoranića*“, u: Zadarski filološki dani II. Zbornik radova. Petar Zoranić i njegovi suvremenici, Zadar, str. 81–102. Štefanić, Vjekoslav (1942). „*Petar Zoranić*“, u: Petar Zoranić: *Planine*, prir. V. Štefanić, Zagreb, str. 5–21.
58. Solar, M. (2005), *Teorija književnosti*, Zagreb: Školska knjiga.
59. Spirin V., (2009), *Najljepši hrvatski mitovi i legende*, Zagreb, Mozaik knjiga
60. Sučić N., (2013), *Hrvatska narodna mitologija : Biserje priča čarobnog carstva drevnih vremena*, Zagreb, Edicije Božičević
61. Škrinjarić, S. (1994), *Pisac i princeza*, Zagreb: Školska knjiga
62. Štefanić, V. (1942). *Petar Zoranić*, u: Petar Zoranić: *Planine*, prir. V. Štefanić, Zagreb.
63. Štefanić, V. (1969). *Hrvatska književost srednjega vijeka od XII. do XVI. stoljeća*, Matica hrvatska zora, Zagreb
64. Šurmin, ĐĐ., (1898). *Povjest književnosti hrvatske i srpske*, Zagreb

65. Švelec, F., (1998). „Paralelizam tematske orijentacije u hrvatskih pjesnika latinskog i hrvatskog izraza u XV. i XVI. stoljeću“, „O nekim aspektima Zoranićeva proznog izraza prema hrvatskoj srednjovjekovnoj prozi“, u: Iz starije književnosti hrvatske. Rasprave, Zagreb, str. 17–30, 39–64.
66. Švelec, F.,(1990), „Marulić i zadarski pjesnici XVI. i XVII. stoljeća“, „Tumačenje blaženoga Hieronima' u Planinama Petra Zoranića“, „Zoranić i Kožičić“, „Prisutnost i funkcija danteovske motivike u Planinama Petra Zoranića“, u: Iz naše književne prošlosti, Split, str. 35–48, 49–58, 59–65, 67–78.
67. Tica, M (1994), *Sunčeva djeca, Legende o Hrvatima*, Zagreb:Školska knjiga
68. Torbarina, Josip (1997). „Strani elementi i domaća tradicija u Zoranićevim Planinama“, u: Kroatističke rasprave, Zagreb.
69. *Usmene pripovijetke i predaje*, priredila Maja Bošković Stulli, SHK, MH, Zagreb
70. Vinšćak, T. (2002), *Vjerovanja o drveću u Hrvata*, Zagreb: Naklada Slap
71. Vodnik, B. (1913), *Povijest hrvatske književnosti*. Knjiga I. Od humanizma do potkraj XVIII. stoljeća, Zagreb.
72. Vukosav, B. (2018). *Petar Zoranić i Hrvatska kultura -Prostor u Zoranićevim Planinama – književno djelo kao izvor geografskih spoznaja* , Zbornik radova sa znanstvenoga skupa Zadar – Nin, 22. – 23. studenoga 2018.
73. Zalar, D. (2000), *Mitološka bića hrvatske umjetničke proze za djecu danas*. Zbornik Četvrtoga okrugloga stola o zavičajnosti "Utjecaj hrvatske usmene tradicije u suvremenoj književnosti za djecu i mlade", Ribičić, Grozdana ; Mihanović, Vesna i dr. (ur.), Split: Gradska knjižnica Marka Marulića.
74. Zečević, D. (1974), *Usmene predaje kao književna organizacija čovjekova doživljaja povijesti i prirode*, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/file/62541> (19.03.2023.)

Mrežne stranice

1. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56587#top>
2. <http://www.matica.hr/hr/360/pretkrscanski-prezici-u-hrvatskim-narodnimtradicijama-21103/>
3. [https://hr.wikipedia.org/wiki/Zora_\(mitologija\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Zora_(mitologija))
4. <https://hr.wikipedia.org/wiki/Perun>

5. <https://blagamisterije.com/malik-znan-i-kao-tintilinic-stariji-je-i-od-zbirke-price-iz-davnine-koja-ga-je-ucinila-besmrtim-no-njegova-stvarna-priroda-ipak-nije-toliko-bajkovita/13322/>
6. <https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=49698>
7. <https://bs.wikipedia.org/wiki/Stribog>
8. <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=41458>
9. <https://zir.nsk.hr/islandora/object/ufzg:3288/datastream/PDF/view>
10. <https://zir.nsk.hr/en/islandora/object/unipu%3A739/datastream/PDF/view>
11. <https://repozitorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg%3A527/datastream/PDF/view>
12. <https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A1694/datastream/PDF/view>

ŽIVOTOPIS

Zovem se Matea Mihovilčević. Rođena sam 06.12.1992. u Šibeniku gdje sam završila osnovnu i srednju turističko–ugostiteljsku školu. Nakon srednje škole zapošljam se u hotelskom naselju Solaris kao recepcionar. Preddiplomski studij Ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja sam upisala 2017. te završila 2020. Za vrijeme školovanja i dalje sam radila. Po završetku preddiplomskog studija započela sam pripravnički staž u Dječjem vrtiću Žižula. Nakon završetka pripravničkog staža svoj radni odnos nastavljam u Dječjem vrtiću Žižula. Diplomski studij sam se upisala 2020. godine.